

VANGISTA ESIINTYJÄKSI – KOKEMUKSIA VANKILATEATTERISTA

Mirjam Reponen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2013

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) REPONEN, Mirjam	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 15.11.2013
	Sivumäärä 44 + 3	Julkaisun kieli suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi VANGISTA ESIINTYJÄKSI – KOKEMUKSIA VANKILATEATTERISTA		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) LUNDAHL, Raija, TAPANINEN, Eero		
Toimeksiantaja(t) Taittuu ry		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoitus oli kartoittaa vankilateatteriprojekteihin osallistuneiden entisten vankien kokemuksia niistä sekä sitä, miten teatteriprojektit ovat vaikuttaneet heidän sosiaaliseen kuntoutumiseensa. Ammattimaisesti toteutettua vankilateatteria on käytetty rikoksiin syyllistyneiden kuntoutuksessa monissa maissa jo vuosikymmenten ajan ja se on todettu erittäin vaikuttavaksi. Ensimmäiset Suomessa toteutetut vankilateatterituotannot toteutettiin Vanajan vankilan Vanajan osastolla ja ne tulivat ensi-iltaan vuosina 2009 ja 2011. Opinnäytetyötä varten haastateltiin kolmea noihin tuotantoihin osallistunutta, nyttemmin jo vapautunutta, naisvankia.</p> <p>Opinnäytetyön toimeksiantaja on Taittuu ry, joka toteuttaa vuosina 2012 - 2014 kolmivuotisen vankilateatteritoiminnan pilottihankkeen. Hankkeen tavoitteena on kehittää Suomen vankiloihin kattava kuntouttavan teatteritoiminnan sovellusmalli.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla ja analysoitiin teemoittelun avulla. Opinnäytetyön keskeisiä teemoja ovat sosiaalinen kuntoutuminen, sosiaaliset taidot ja ryhmässä toimiminen, muutos taiteen ja draaman avulla sekä sosiokulttuurinen innostaminen.</p> <p>Vankilateatterituotantoihin osallistuneet entiset vangit kuvailivat niitä positiivisiksi ja antoisiksi kokemuksiksi. Ryhmässä tekemisen ilo, keskinäinen luottamus, yhteisen tavoitteen eteen työskentelyn palkitsevuus ja vastuun kantamisen oppiminen olivat heille vahvasti mieleen jääneitä kokemuksia. Positiiviset kokemukset ryhmätoiminnasta lisäsivät haastateltavien mielestä myös heidän sosiaalisia taitojaan. He olivat ylpeitä siitä, että ryhmän yhteisellä ponnistelulla he olivat saaneet aikaan onnistuneen teatteriesityksen. Haastatellut kokivat rohkeutensa ja itsevarmuutensa kasvaneen teatterituotantoprosessin ansiosta, mikä heikensi vankilatuomion aiheuttaman häpeäleiman vaikutusta vapautumisen jälkeen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) vankila, teatteri, sosiaalinen kuntoutus, ryhmätoiminta, sosiaaliset taidot, yhteisötaide, vapautuneet vangit, sosiokulttuurinen innostaminen		
Muut tiedot		

Author(s) REPONEN, Mirjam	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 15112013
	Pages 44 + 3	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title FROM PRISONER TO PERFORMER – EXPERIENCES OF A PRISON THEATRE		
Degree Programme Social Services		
Tutor(s) LUNDAHL, Raija, TAPANINEN, Eero		
Assigned by Taittuu ry		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to chart the experiences of released prisoners about prison theatre projects and their significance to their social rehabilitation. Professionally implemented prison theatres have been used for the rehabilitation of offenders in many countries for decades and they have been found to be highly efficacious. The first prison theatre productions in Finland were carried out at the Vanaja unit of the Vanaja prison, and their premiers took place in 2009 and 2011. Three currently released female prisoners, who participated in the productions, were interviewed for the thesis.</p> <p>The thesis was assigned by an NGO called Taittuu ry that is carrying out a three-year pilot project of prison theatre in 2012 – 2014. The aim of the project is to develop a comprehensive application model of a rehabilitating prison theatre for the Finnish prisons.</p> <p>The thesis was a qualitative study whose data was collected by using focused interviews and analysed by using a thematic analysis. The key themes of the thesis were social rehabilitation, social skills and group work, transformation through arts and drama as well as sociocultural animation.</p> <p>The ex-prisoners who participated in the prison theatre productions described the experience as positive and rewarding. The joy of working in a group, mutual trust, the reward of working together for a mutual goal and learning to be responsible for something were unforgettable experiences for them. The interviewees also stated that the positive experiences of group work had improved their social skills. They were proud of giving a successful performance by striving for it together as a group. Due to the process of the prison theatre production they felt braver and more self-confident, which reduced the influence of the social stigma caused by imprisonment after their release from prison.</p>		
Keywords Prison, theatre, rehabilitation, group work, social skills, community arts, released prisoners, sociocultural animation		
Miscellaneous		

Sisältö

Sisältö	1
1 Johdanto	3
1.1 Vankilateatteri lähtee liikkeelle.....	3
1.2 Opinnäytetyön aiheeksi	3
2 Kuntouttava toiminta vankiloissa.....	4
2.1 Vankilan haasteet kuntoutusympäristönä	6
2.2 Leimaantuminen	6
2.3 Naisvankien erityistarpeet ja Vanajan osasto	7
3 Yksilö ja ryhmään kuuluminen	8
3.1 Sosiaalinen pääoma ja sosiaalinen identiteetti.....	8
3.2 Sosiaaliset taidot	9
3.3 Rooli ja sosiaalinen status osana persoonallisuutta	10
4 Muutos taiteen ja draaman avulla	11
4.1 Soveltava teatteri ja yhteisötaide	11
4.2 Teatterin sorrettujen äänenä	12
4.3 Oppiminen draaman kautta	12
4.4 Transformaatio.....	13
5 Sosiokulttuurinen innostaminen	14
5.1 Personalismi	15
5.2 Kulttuuri ja kulttuurinen demokratia	16
5.3 Innostamisen rakennepuut	17
6 Tutkimuksen toteutus	18
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja näkökulmat.....	18

	2
6.1.1 Tutkimuksen termeistä	19
6.2 Tutkimuskysymysten muovautuminen	19
6.3 Tutkimuksen menetelmät	21
6.3.1 Teemahaastattelu	21
6.3.2 Asiantuntijahaastattelu	22
6.3.3 Haastatteluteemat	23
6.3.4 Haastateltavien valinta.....	25
6.4 Haastattelujen toteutus	25
6.5 Aineiston analysointi	26
7 Tutkimustulokset.....	27
7.1 Aineiston sisällöstä	28
7.2 Mukaan puoliväkisin, mutten katunut.....	29
7.3 Ihmiset, nyt tehdään töitä.....	30
7.4 Kieltämättä siitä tuli tosi hyvä.....	33
7.5 Että on musta muuhunkin.....	35
8 Pohdinta	38
8.1 Opinnäytetyön prosessista.....	38
8.2 Eettisyys ja luotettavuus	39
8.3 Vankilateatteritoiminnan edistämisestä ja jatkotutkimusaiheista	41
9 Lähteet.....	42
10 Liitteet	45
Liite 1: Haastattelukysymykset.....	45
Liite 2: Vankilateatteria toteuttavia järjestöjä ja teatteriryhmiä:.....	47

1 Johdanto

1.1 Vankilateatteri lähtee liikkeelle

Ennen Taittuu ry:n perustamista yhdistyksen taiteellinen johtaja Hannele Martikainen ohjasi Vanajan vankilan Vanajan osastolla kaksi tuotantoa, joista ensimmäinen oli vuonna 2008 - 2009 *Punahilkka ja susien maailma* ja jälkimmäinen vuonna 2010 - 2011 *Kuningas Lear – Veljeni Kuningas*. Tämän tutkimukseni haastateltavat ovat noissa kahdessa ensimmäisessä produktiossa mukana olleita, nyttemmin jo vapautuneita, naisvankeja.

Ennen kyseisiä produktioita ammattimaisesti toteutettua vankilateatteritoimintaa ei ollut Suomessa tehty. Idea siihen lähti liikkeelle Vanajan vankilan Vanajan osaston johtajan Kaisa Tammi-Moilasen ja vankilan psykologin keskusteluista. He pohtivat, kuinka vangit voisivat ilmaista itseään ja rikokseen syyllistymisestä erityisesti naisilla kumpuavaa häpeää. Tammi-Moilanen oli nähnyt vankilateatteria maailmalla ja vaikuttanut siitä. Vankilan psykologi tunsu teatteriohjaaja Hannele Martikaisen ja pyysi häntä mukaan vankilateatteriprojektiin. Yhteisessä tapaamisessa Martikainen, vankilan johto ja muu henkilökunta keskustelivat omista näkemyksistään vankilateatterin toteuttamisesta ja hioivat suunnitelman projektin toteuttamiseksi. (HS, 2009; Taittuu ry, 2013)

Punahilkka ja *Kuningas Lear – veljeni kuningas* toteutettiin rahoituksetta, apuna teatteriammattilaisia ja taiteilijoita, jotka osallistuivat produktioihin talkoohengessä. Esiintyjiksi pääsivät mukaan kaikki Vanajan osaston vangit, jotka olivat valmiita sitoutumaan pitkäkestoiseen hankkeeseen. Molemmat produktiot olivat onnistuneita ja opettivat tekijöilleen paljon. Teatterin tekemisellä huomattiin olevan paljon hyvää annettavaa vankilaympäristössä ja toiminnan haluttiin jatkuvan, joten vuonna 2012 perustettiin Taittuu ry. (HS, 2009; Taittuu ry, 2013.)

1.2 Opinnäytetyön aiheeksi

Halusin tehdä opinnäytetyöni vankilateatterista, sillä olen kiinnostunut luovien ja ilmaisullisten menetelmien käytöstä ja vaikutuksista sosiaalialalla. Suoritin yhden sosiaalialan koulutusohjelmaan liittyvistä asiakastyön harjoitteluistani brasilialaisessa

päihdekuntoutusyhteisössä ohjaten asiakkaille draamatyöskentelyä. Harjoittelun aikana huomasin, että draamalla, leikillä ja näyttelemisellä oli selviä vaikutuksia monen asiakkaan itseilmaisuuksiin, itsetuntoon ja motivaatioon. Minusta ja yhteisön työntekijöistä vaikutti siltä, että laitospöytäkirjoissa olosuhteissa päivittäisten rutiinien keskellä mahdollisuus luovuuteen, roolien kokeiluun ja tarinoiden kertomiseen oli asiakkaille innostavaa ja kuntoutumista edesauttavaa. Kokemus innosti minut Suomeen palattuani opiskelemaan draamakasvatuksen perusopinnot Jyväskylän yliopiston avoimessa yliopistossa.

Kuultuani Suomessa toteutettavasta vankilateatterihankkeesta kiinnostuin mahdollisuudesta päästä tutkimaan aihetta syvemmin opinnäytetyön kautta. Teatteritoiminnalla on ollut ilmeisen positiivisia vaikutuksia, joista osallistujat ja toiminnan toteuttajat ovat kertoneet mediassakin. Toivon, että tieteellisesti todennettu tieto auttaa edistämään Taittuu ry:n sovellusmallin tunnettuutta ja uskottavuutta niin rikosseuraamusalan ammattilaisten kuin suuren yleisön silmissä, jotta vankilateatteritoimintaa voisi tulevaisuudessa olla useammassa vankiloissa.

Haluan opinnäytetyöni tekemisen prosessissa tutkia sosiaalisen ja kulttuurisen rajapintaa ja sosiokulttuurisen innostamisen mahdollisuuksia. Lisäksi haluan syventää ymmärrystäni niin teatterin tekemisen kuin muunkin taide- ja kulttuuritoiminnan vaikutuksista yhteiskuntaan uudelleenkiinnittymiseen ja hyvinvointiin.

Vankilateatterin yhteiskunnan avoimuutta ja osallisuutta edistävä vaikutus tukee myös syrjäytymisen ehkäisyä, mikä on sosiaalialan tärkeä tavoite.

2 Kuntouttava toiminta vankiloissa

Rikosoikeudellisten seuraamusten, kuten vankeusrangaistusten, täytäntöönpaneva viranomaisena Suomessa Rikosseuraamuslaitos. Lainmukaisen ja turvallisen täytäntöönpanon lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on toteuttaa täytäntöönpano niin, ettei seuraamus aiheuttaisi itse rangaistuksesta seuraavien rajoitteiden lisäksi muita kerrannaisvaikutuksia tuomitun elämään. Siksi tuomittu saa rangaistusajan harjaannusta elämänhallintaa ja rikoksetonta elämäntapaa tukevissa taidoissa, jotta hänellä olisi paremmat mahdollisuudet sijoittua yhteiskuntaan vapauduttuaan. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Vankiloissa järjestetään monenlaista kuntouttavaa toimintaa, johon osallistuvat monet eri henkilöstöryhmät. Tarjolla on niin ryhmämuotoista toimintaa kuin päihde- ja sosiaalityötä sekä psykologien ja vankilapappien tekemää yksilötyötä. Suurin osa kuntouttavasta toiminnasta vankiloissa on kognitiivis-behavioraalisiin malleihin perustuvia kurssimuotoisia strukturoituja ohjelmia. Tähän ohjelmatyöhön kuuluu rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamaan pyrkiviä kaikille vangeille sopivia yleisohjelmia, rikosperusteisia ohjelmia tiettyihin rikoksiin syyllistyneille vangeille sekä päihdekuntoutuksen osana olevia ryhmämuotoisia ohjelmia.

Kognitiivis-behavioraalisia malleja soveltamalla on saatu säännönmukaisimmin myönteisiä vaikutuksia aikaan vankiloiden ohjelmatyössä. Niihin sisältyy joukko teoreettisesti samansukuisia menetelmiä, jotka keskittyvät yksilön ajatusten, tunteiden ja käyttäytymisen vuorovaikutukseen rikosentekohetkellä. (McGuire 2003, 95.) Kognitiivis-behavioraalisia malleja voi kritisoida siitä, että niissä ei oteta huomioon laajempaa sosiaalista ja kulttuurista kontekstia, eivätkä ne mahdollista syventymistä ihmisen henkilökohtaisiin kokemuksiin ryhmämuotoisuutensa ja vahvan struktuurinsa vuoksi (Granfelt 2007, 41). Taruvuoren (2010, 69) mukaan myös Lindeborg (2004) kritisoi kognitiivis-behavioraalisia ohjelmia siitä, etteivät ne lisää todellista yhteiskuntaan osallistumista ja integroitumista ja sen kautta sosiaalista pääomaa. Niiden lisäksi vankiloihin tarvittaisiin muunkinlaista, sosiaaliin tekijöihin kohdentuvaa ja sosiaalista pääomaa lisäävää työskentelyä, josta Taruvuori (2010, 69) esittää esimerkkinä nimenomaan tutkimani teatteriprojektit.

Rikosseuraamusalalla toteutetaan myös vähemmän strukturoitua sosiaalista kuntoutusta, jonka ensisijainen tavoite ei ole uusintarikollisuuteen vaikuttaminen vaan vankien arkielämän (kuten ruoanlaiton, omasta hyvinvoinnista huolehtimisen ja asioiden hoitamisen) taitojen ja sosiaalisen elämän taitoja lisääminen sekä valmistaminen vapauteen, ammatillisiin opintoihin ja työelämään. Kuntouttavaa toimintaa järjestetään usein kiinteästi päihdekuntoutukseen liittyen, koska sillä pyritään myös edistämään päihteetöntä ja rikoksetonta elämäntapaa. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

2.1 Vankilan haasteet kuntoutusympäristönä

Vankila on kuntoutusympäristönä erityinen ja haastava, sillä kuntoutus ei kuulu sen perustehtäviin, joita ovat kontrolli ja rankaiseminen. Siten lähtökohta kuntoutukselle vankilassa on aina ristiriitainen. (Granfelt 2007, 19 – 20.) Vankilan järjestelmä perustuu koviin turvatoimiin ja sen rakenne on väkivaltainen niin vangeille kuin henkilökunnalle (Kurki 2010, 168). Vankilaympäristössä on kuitenkin myös kuntoutusta edistäviä tekijöitä, kuten perusturvallisuuden takaaminen terveellisen ravinnon saannilla ja päihdekontrollilla sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia opiskelun ja työn kautta (Karsikas 2006, 13).

Timonen (2009, 133) kirjoittaa Erving Goffmanin (1969) kuvauksesta totaalisista laitoksista, kuten vankiloista, joissa asukkien ihmisarvo riisutaan viemällä mahdollisuus määrittellä ja tukea omaa identiteettiä esimerkiksi yksilöllisellä pukeutumisella tai muulla henkilökohtaisella omaisuudella. Totaalisen laitoksen asukki on jatkuvasti esillä vailla yksityisyyttä ja hänellä on niin sanottu ”totaalinen identiteetti”. Timosen mukaan tuomiosta selvitään kunnialla omaksumalla vangin rooli ja identiteetti, mutta selviytyminen vapaudessa vaatisi aivan toisenlaisia keinoja. Kun vanki on syvästi sitoutunut oman ryhmänsä moraaliin, siitä irrottautuminen veisi saavutetun statuksen. Muusta yhteiskunnasta hänen on vaikea löytää muuta sosiaalista ja hänet hyväksyvää ryhmää. (Timonen 2009, 143.)

Mikäli ihminen suorittaa pitkää vankeustuomiota, hän saattaa laitostua, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että hän tulee riippuvaiseksi laitoksen päivärutiineista. Hänen aloittekykynsä vähenee, yksilöllisyytensä murenee ja laitoksen ulkopuolinen maailma saattaa alkaa näyttämään hänestä pelottavalta ja turvattomalta. (Haapasalo 2008, 239.)

2.2 Leimaantumisen

Granfelt (2007, 20) kertoo Hypénin, kuten monien muidenkin tutkimuksissa, tulleen esiin, että päihderiippuvuus, sosiaalis-taloudellinen huono-osaisuus ja rikoskierteet kietoutuvat toisiinsa. Vankilakierteessä olevat ovat suomalaisen yhteiskunnan köyhien, sairain ja syrjäytynein väestöryhmä (mts., 20). Rikollinen on yhteiskunnan ää-

rimmäisessä marginaalissa oleva, poikkeuksellisen vahvoilla negatiivisilla stereotyyppi-
oilla ladattu kategoria. Vankilaan joutuminen lyö ihmiseen leiman, joka ei hevillä hä-
viä vapautumisen jälkeenkään. (Granfelt 2010, 215.)

Leimaantuminen tarkoittaa poikkeavaan rooliin joutumista yhteiskunnassa (Sulkunen
1987, 155). Esimerkiksi rikollisuuden kohdalla se tarkoittaa, että yhteiskunnan sosiaa-
linen kontrolli lyö leiman tietynlaiselle sääntöjen rikkomiselle (Laine 2007, 115). Toi-
sekseen leimautumisella tarkoitetaan sitä, että henkilöllä ennen pitkää ilmenee tai-
pumus käyttäytyä siten kun hänen odotetaan käyttäytyvän (Sulkunen 1987, 155).
Rikokseen syyllistynyt alkaa nähdä itsensä rikollisena ja poikkeavana ja lyö itselleen
ikään kuin sisäisen leiman ja alkaa käyttäytyä sen mukaan. Hän voi myös alkaa selit-
tämään käyttäytymistään tuolla leimalla. (Laine 2007, 115.)

Leimaantuminen viittaa myös siihen, että yhdellä lailla poikkeavaksi leimattu aiheut-
taa ympäristössä odotuksia, että hän on poikkeava myös muissa suhteissa. Poikke-
van rooliin leimautuminen johtaa rooliin sen sisäistämiseen. Rikoksiin syyllistynyt
oppii roolinsa vuorovaikutuksessa kontrolli- ja rangaistuskoneiston kanssa sekä mui-
den rikoksiin syyllistyneiden muodostamissa yhteisöissä. Roolista tulee osa hänen
minäkuvaansa, halusi hän sitä tai ei. Tätä kutsutaan sekundaariseksi leimautumiseksi.
Sillä voi selittää sitä, miksi vankilassa oleminen ei olennaisesti vähennä henkilön tai-
pumusta rikolliseen käyttäytymiseen, vaan pikemminkin saattaa vahvistaa sitä. (Sul-
kunen 1987, 155)

Kurki (2010, 146) kirjoittaa Goffmanin (1963) määrittelemästä sosiaalisesta stigmas-
ta, joka on ikään kuin poltinmerkki, joka tekee ihmisestä toisten silmissä poikkeavan.
Rikollisuus on vahva stigman tuottaja. Stigman kantajaa ei pidetä toivottuna henkilö-
nä eikä hänen kanssaan eletä normaaleissa sosiaalisissa suhteissa. Hän myös tuntee
häpeää stigmastaan, mikä järkyttää hänen minäkäsitystään.

2.3 Naisvankien erityistarpeet ja Vanajan osasto

Naisvangit ovat vankiloissa pieni ja monimuotoinen vähemmistöryhmä, jonka erityis-
tarpeet jäävät usein unohduksiin miehille järjestettävien toimintojen alle. Naisvan-
geilla on usein miesvankeja vähemmän päihdeongelmia, he ovat olleet harvempia

kertoja vankilassa ja heidän sosiaaliset taitonsa ovat paremmat. He ovat kuitenkin rikokseen syyllistyessään rikkoneet useampia yhteiskuntamme kirjoitettuja ja kirjoittamattomia käyttäytymissääntöjä. Siksi vankilaan joutuminen on naisille suuri elämän kriisi ja häpeää aiheuttava kokemus. (Tammi-Moilanen 2002, 187.)

Vanajan vankilan Vanajan osasto on naisille tarkoitettu avovankila, jossa opinnäytetyössäni käsittelemäni vankilateatteriprojektit toteutettiin. Sinne voi päästä suljetusta vankilasta erikseen hakemalla ja valituksi tulemisen edellytyksenä on sitoutuminen päihteettömyyteen, hyvä käytös ja työkyky. Rikoksen laatu ei ole esteenä Vanajan osastolle pääsemiseen, ja kuntoutusmotivaatio ja -tarve ovat ensisijaiset suhteessa työkykyyn. Avovankilaolosuhteet antavat suljettua vankilaa paremmat edellytykset kuntouttavalle ja vapauteen valmentavalle työlle. (Granfelt 2010, 9; 56.) Vanajan osaston vankilamaisuutta on myös pyritty rikkomaan korostamalla ihmisten aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta (Tammi-Moilanen 2009).

3 Yksilö ja ryhmään kuuluminen

3.1 Sosiaalinen pääoma ja sosiaalinen identiteetti

Kuten edellisessä luvussa kirjoitin, tutkijoiden mielestä vankiloiden aktiviteeteissa tarvittaisiin toimintaa, joka lisää sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma viittaa yleensä sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät yhteisön jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteisön hyvinvointia (Ruuskanen 2002, 5). Jorma Niemelä (2002, 76 - 81) väittää, että sosiaalisen pääoman määrään ja sisältöön vaikuttaa ratkaisevasti yksilön identiteetti, samoin kuin yksilön identiteettiin vaikuttaa hänen sosiaalisen pääomansa määrä. Hänen mukaansa ihmiselle voi kehittyä myös negatiivista sosiaalista pääomaa, jos hänen identiteettinsä on haavoittunut esimerkiksi traumaattisen kokemuksen seurauksena. Tällöin yksilö on estynyt yhteyden ja luottamussuhteiden muodostamisesta tai hän alkaa käyttää sosiaalisia verkostojaan häikäilemättömästi ja tuhoavasti hyväkseen. Esimerkiksi rikollisen alakulttuurin kautta muodostetulla identiteetillä ei ole käyttöä normaalielämässä, sillä sen arvot ovat vääristyneet.

Sosiaalisella identiteetillä on vahva yhteys ihmisen itsetuntoon. Taifelin ja Turnerin (1986) kehittämä sosiaalisen identiteetin teorian mukaan ihmisen minäkäsitys muodostuu henkilökohtaisesta identiteetistä ja sosiaalisesta identiteetistä. Sosiaaliseen identiteetti taas muodostuu korostuneista, eli ihmisen itse valitsemista, ryhmäjäsennyksistä ja -luokituksesta. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan yksilö sisällyttää ryhmään kuuluvuutena osaksi minäkäsitystään ja pyrkii pitämään yllä myönteistä minäkuvaa itselleen suotuisan ryhmävertailun avulla. Ryhmäjäsenedellä on suuri merkitys yksilön itsetunnon muodostumisen kannalta. Kun korostuneeseen, yksilön itse valitsemaan, ryhmäjäseneden liittyy positiivisia tunteita, kuten ylpeyttä ja innostusta ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia, jäsenyys kohottaa itsetuntoa. (Ahokas 2010, 220 – 224.)

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu tyypillisesti ryhmämuotoinen toiminta. Vilénin ym. (2002, 202 - 204) mukaan ryhmämuotoisessa toimintatavassa hoitavia ja kuntouttavia tekijöitä ovat ryhmään kuulumisen tunne, hyväksynnän saaminen, avautuminen, samankaltaisuuden kokeminen, ihmissuhdetaitojen oppiminen, toivon herääminen, toisen auttamisen kokemus ja sosiaalinen tuki.

3.2 Sosiaaliset taidot

Ryhmässä toimiessaan ihminen oppii myös sosiaalisia taitoja. Keltinkangas-Järvisen (2010, 17 - 21) mukaan sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan ihmisen kykyä tulla toimeen toisten kanssa ja selvittää sosiaalisista tilanteista. Sosiaaliset taidot ovat eri asia, kuin seurallisuus ja ihmisten seurassa viihtyminen. Ne opitaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta, ja niiden määrittelemine on kiinni myös aikakaudesta ja kulttuurista.

Riippumatta kulttuurisista ja ajallisista eroista tärkeimpänä ja keskeisimpänä sosiaalisten taitojen ominaisuutena voi pitää vaihtoehtojen laajaa varastoa sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja kykyä valita vaihtoehdoista oikea ja tilanteeseen sopivin. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan myös kykyä ymmärtää toista ihmistä, hänen näkökantojaan ja tunteitaan sekä kykyä hienotunteisuuteen ja sosiaaliseen herkkyyteen. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 22.)

Kognitiivisten taitojen lisäksi sosiaalisiin taitoihin liittyy kiinteästi moraalinen ja eettinen aspekti. Sosiaalisessa ongelmatilanteessa valitun vaihtoehdon on oltava tehokkaan lisäksi moraalisesti ja eettisesti hyväksyttävä. Aggressio on monesti tehokkain keino saavuttaa haluamansa päämäärä, kun taas sosiaalisesti rakentavalla käytöksellä päästään päämäärään hitaammin tai joskus ei lainkaan. Kasvatuksen merkitys on siinä, että sosiaalinen käytös ei valikoidu itsestään lapsen käyttäytymiseksi, vaan kasvattajan on siihen ohjattava. Aggressio on helppo ja tehokas ongelmanratkaisumalli, mutta moraalissäännöt rajoittavat sen käyttöä ihmisyhteisöissä. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 24.)

Sosiaaliset taidot kuvastavat ihmisen persoonaa heijastamalla hänen kykyään arvostaa ja kunnioittaa muita, ottaa huomioon heidän oikeutensa ja käyttäytyä sovittujen sääntöjen mukaan. Tasapainoinen tunne-elämä, terve itseluottamus, empatia, harkinta ja kyky arvioida ja kontrolloida omaa käytöstään ovat rakentavan sosiaalisen käyttäytymisen edellyttämiä ominaisuuksia. (Keltinkangas-Järvinen 2010, 24.)

3.3 Rooli ja sosiaalinen status osana persoonallisuutta

Rooli on sosiaalisen vuorovaikutuksen muotoihin liittyvä käsite. Rooli perustuu ympäristön odotuksiin siitä, miten kunkin henkilön tulisi käyttäytyä missäkin tilanteessa. Rooliodotusten noudattamisesta palkitaan ja niistä poikkeamisesta rangaistaan. Kun totomme näkemään ihmisen tiettyssä roolissa, häntä on vaikea tunnistaa, kun hän astuu siitä ulos roolistaan. (Sulkunen 1987, 142-143.)

Roolit muuttuvat ja vaihtuvat jatkuvasti ihmisen elämässä esimerkiksi varttumisen ja ammatinvaihdon myötä. Ne muodostuvat kuitenkin aina osaksi ihmisen persoonallisuutta ja käsityksemme omasta itsestämme muodostuvat niiden roolien kokonaisuudesta, jotka ajattelemme itsellämme olevan. (Sulkunen 1987, 144.)

Sosiaalinen status tarkoittaa yksilön tai ryhmän nauttiman arvostuksen määrää tai astetta. Tämä arvostus sisältää hyväksynnän, kunnioituksen ja ihailun määreet, jotka liitetään yksilön tai ryhmän asemaan kunkin yhteiskunnan hierarkiassa. Kun yksilön sosiaalinen status on korkea, hänellä katsotaan olevan paljon vaikutusvaltaa, ja kun se taas on matala, hänellä ei katsota olevan vaikutusvaltaa juuri ollenkaan. Sosiaalis-

ta statusta määrittävät monet asiat. Sen voi saada syntymässään, hankkia koulutuksella tai taloudellisilla tai poliittisilla saavutuksilla. Statusasema nähdään olennaisena osana ihmisen persoonallisuutta, joka on pysyvä tai hyvin hitaasti muuttuva (Routarinne 2007, 5-6).

4 Muutos taiteen ja draaman avulla

4.1 Soveltava teatteri ja yhteisötaide

Hannele Martikaisen mukaan hänen ohjaamansa vankilateatteri voidaan määritellä soveltavan teatterin alalajiksi, mutta se, minkälaiseksi kukin vankilateatterituotanto määritellään, riippuu paljolti ohjaajan lähestymistavasta, suhteesta ohjattavaan ryhmään ja itse ryhmästä. Soveltavan teatterin, jota kutsutaan myös osallistavaksi teatteriksi, luonteeseen kuuluu, että sitä tehdään jossain yhteisössä taidekontekstin ulkopuolella. Sen eri muodoille on yhteistä teatterin eri elementtien soveltaminen yhteisölliseen työskentelyyn ja toimiminen liminaalisessa tilassa, jossa fiktio ja reaali-maailma kohtaavat. Osallistavan teatterin tavoitteet voidaan jakaa kasvatukselliseen, yhteisölliseen ja terapeutukseen. Oleellista siinä on kuitenkin yleisön osallistaminen esityksen rakentamiseen. (Rusanen 2008, 24; Korhonen 2007, 111.)

Vankilateatteri ei ole perinteistä näyttämötaidetta, mutta toisaalta se ei myöskään ole osallistavaa teatteria, sillä sen ensisijaisena tavoitteena on tuottaa taiteellisesti korkeatasoinen esitys esitettäväksi yleisölle. Kuitenkin esitykseen valmistavan prosessin tavoitteena on opettaa osallistujia toimimaan ryhmässä, kantamaan vastuuta ja lisätä heidän itsetuntemustaan ja vuorovaikutustaitojaan.

Vankilateatteri on myös yhteisöllistä taidetoimintaa, missä kansalaiset pääsevät taiteilijan opastuksella ja taiteen keinoin tutkimaan suhdetta itseensä, muihin ihmisiin ja paikkaansa maailmassa, ja samalla taiteilija saa mahdollisuuden päästä kosketuksiin uusien todellisuuksien kanssa. Sosiokulttuurinen innostaminen on vahvasti läsnä erilaisissa yhteisötaidehankkeissa. (Bardy 2007, 24 - 25.) Yhteisötaiteessa voi myös olla yhtenä, kulttuurin ja politiikan rajapinnoille johtavana, tavoitteena terveisien

tuominen marginaalista keskiöön ja sen välittäminen laajemmalle yleisölle, mikä on kulloisellekin ihmisryhmälle merkityksellistä (Bardy 2007, 29).

4.2 Teatterin sorrettujen äänenä

Teatterin tekeminen kytketään tiettyyn yhteiskuntaan ja sen dynaamiseen, muutosta haluavaan voimaan (Østern 2001, 19). Tärkeä yhteisöteatterin kehittäjä Augusto Boal kirjoittaa Sorrettujen teatteri -kirjansa alkusanoissa (1976, 7) ”teatterin” tarkoittaneen aikoinaan sitä, että ihmiset lauloivat yhdessä ulkoilmassa. Kaikki olivat yhtä aikaa teatterin tekijöitä ja vastaanottajia. Sitten valtaa pitävät jakoivat ihmiset teatterissa kahteen luokkaan: lavalla oleviin esiintyjiin ja passiivisiin katsojiin. Katsojan edustivat kansaa, esiintyjät aristokraatteja. Vallitsevaa ideologiaa vahvistaakseen valtaapitävät jakoivat vielä näyttelijätkin eri luokkiin: osa oli päärooleissa (aristokraatit), osa taustakuorona (kansa).

”Kun valtaa pitävät yrittävät ottaa teatterin haltuunsa ja käyttää sitä sorron välineenä, koko ’teatterin’ käsite muuttuu”, Boal (1976, 7), kirjoittaa. Hänen mukaansa teatteri on voimakas ase ja se voi olla ase kamppailussa sortoa vastaan (Mts. 1976, 7-8). Boalin teatterifilosofian keskiössä on yksilön ja yhteisön voimaantuminen (Ventola & Renlund 2005, 65).

4.3 Oppiminen draaman kautta

Vankilateatterissa oppimisprosessi tapahtuu draaman kautta. Draamalla tarkoitetaan työtä, joka sisältää näytelmätekstit ja niiden esittämisen. Suomen kielessä sana teatteri viittaa näytelmätekstejä esittävään toimintaan sekä rakennukseen, jossa niitä esitetään. (Heikkinen 2005, 23 - 24.)

Heikkinen (2005, 11; 54) kirjoittaa kirjassaan Draamakasvatus, että draama on mahdollisuuksien ja muutosten tila, jonka avulla ihmiset kertovat tarinoita ja jäsentävät itseään osana maailmaa. Draamassa luodaan kulttuurisia merkityksiä liikkuen taiteen ja sosiaalisen kokemuksen alueella. Siinä tutkitaan kuvia ja metaforia maailmasta, eli verrataan fiktiivisen ja sosiaalisen todellisuuden kokemuksia keskenään. Draama

myös tuottaa ja muuntelee kulttuuria refleктоimalla ja tekemällä näkyväksi statuksia, traditioita, sääntöjä, tabuja ja muita yhteisössä jaettuina merkityksiä.

Heikkisen (2005, 38 – 50) mukaan draaman kautta voi oppia itsetuntemusta, yhdessä toimimista ja yhteisten päämäärien eteen työskentelemistä. Itsestä oppiminen tapahtuu draamassa monin eri tavoin. Kokeilujen ja riskinottojen seurauksena havaitaan uusia itseä koskevia näkemyksiä, esitetään suunnitelmia ja ideoita ja samalla ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Roolien kautta opitaan tunnetiloja ja ymmärtää roolihahmon asenteita, asemaa, tunteita, motiiveja ja draaman estetiikkaa. Draama antaa mahdollisuuden kasvaa oman elämänsä subjektiksi, saada oma ääni kuuluviin ja saada vahvempi itsetunto. Yksi draaman merkitystä luonnehtiva tekijä on voimaantuminen.

4.4 Transformaatio

Inkeri Sava (1993, 17) pitää taiteellisen oppimistoiminnan yhtenä keskeisenä ominaisuutena taiteen transformatiivista merkitystä. Transformaatio eli muuntuminen viittaa ulkoisen ja mitattavan muutoksen sijaan ihmisen mielen sisäiseen prosessiin, tulkinta-, merkityksenanto- ja muuntumistapahtumaan hänen tehdessään taidetta. Taiteellisesti merkittävä kokemus voi tuki tällöin näkyä ulkoisena suorituksena, mutta olennaista on uusien merkityssuhteiden luominen taiteellisen oppimisen kohteena olevaan asiaan ja uusien näkökulmien saaminen todellisuuteen, itseän, toisiin, luontoon ja elämään yleensä. Transformaatiossa on siis kyse mielen sisäisestä, ehkä varsinkin dramaattisestakin kokemuksesta, minkä kautta oppiva ihminen luo uutta sisäistä todellisuutta. Mikäli tuo kokemus näkyy myös ulkopuolisille, se voi mahdollistaa herkin vuorovaikutustilanteen ja yhteisen merkityksenanto- ja luomistapahtuman.

Ihminen voi saavuttaa taidetta tehdessään voimakkaita ”huippuelämyksiä” saaden merkitystä elämäänsä ja kontakti omaan minäänsä. Kaiken taiteellisen toiminnan perusedellytyksenä voidaan nähdä olevan tällainen psyykinen kokeminen. Tuon tunne-elämyksellisen kokemuksen lisäksi ihmisen on asetettava kokemuksensa henkisen, arvottavan tarkastelun ja reflektion kohteeksi, jotta taiteellista oppimista tapah-

tuu. Uusi tieto pohjautuu olennaisilta osin yksilön tunnekokemuksiin. Niille voidaan antaa taiteellisen ilmaisun kautta jokin aistittava muoto. (Sava 1993, 17.)

Taiteet nähdään usein välineenä yksilön persoonallisuuden kehitykseen, yleiseen hyvinvointiin ja vapautumiseen autoritaarisista kahleista 'tulemaan siksi, mikä pohjimmiltaan on'. Intuitiivisella tiedolla on myös merkittävä asema persoonallisuuden kasvussa ja taiteen kautta ihminen voi eheyttää itseään ja parantua psyykkisistä traumaista. (Sava 1993, 24 - 25.)

5 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalipedagogiikan metodologis-filosofinen sovellusmuoto, jonka ytimessä on ajatus ihmisen herkistymisen ja itsetoteutuksen prosessin elähdyttämisestä. Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on herättää ihmisen tietoisuutta, saada ihmiset liikkeelle ja organisoida toimintaa suuntautumalla sosiaalisen kommunikaation edistämiseen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjekti-subjekti-suhteen kehittämiseen. Innostamisen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu myös se, että ihmiset tulevat tietoisiksi historiallisesta roolistaan yhteisössään, yhteiskunnassaan ja maailmassa ja sitä kautta kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi niissä. (Kurki 2000; 2010)

Leena Kurki (2010, 183) määrittelee sosiokulttuurisen innostamisen vankilassa seuraavasti:

Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa tarkoittaa ihmisen, vangin, kasvun ja kehityksen tukemista ja sellaisen syvän muutoksen aikaansaamista hänen todellisuudessaan, että hän löytää itsestään tähän mennessä tuntemattomia ominaisuuksia ja mahdollisuuksia. Hän oppii uusia asioita ja kehittää itsessään sellaisia kykyjä, jotka ovat hyödyllisiä tulevaisuudessa ja samalla tukevat ja auttavat häntä välttämään rikoksia ja olemaan palaamatta vankilaan.

Sosiokulttuurinen innostaminen (animation socioculturelle, animación sociocultural) lähti liikkeelle Ranskasta toisen maailmansodan jälkeen. Se syntyi vapaan sivistystyön ja vapaaehtoistyön perustalle, mutta varsinaisena sosiaalisen kasvatuksen ammattina

se levisi 1960-luvulta eteenpäin etenkin ranskaa, espanjaa ja portugalia puhuviin maihin. Innostamista tehdään jo monien maiden vankiloissa ja Euroopan tasolla kannustetaan ja halutaan avata mahdollisuuksia innostamisen kaltaiselle toiminnalle vankilaympäristöissä. (Kurki 2000; 2010, 180)

Innostamisen toiminnan lähtökohta on ihmisten arkipäivä ja se suuntautuu kohti jokaisen ihmisen persoonallisen ja yhteisöllisen tietoisuuden heräämistä. Innostaminen on osallistumista ja sitoutumista oman arkipäivän muuttamiseen laadultaan paremmaksi, solidaarisemmaksi ja välittävämmäksi. Yksi olennainen innostamisen tavoite onkin sosiaalinen transformaatio eli ihmisten elämänlaadun parantaminen. (Kurki 2000; 2010.)

5.1 Personalismi

Sosiokulttuurisen innostaminen perustana on personalistinen käsitys ihmisen ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Leena Kurki (2010, 29) kirjoittaa ranskalaisen tutkijan Emmanuel Mournierin ajatuksiin pohjautuen (1905 - 1950) personalismin perusperiaatteiden olevan luovuus, vapaus ja kommunikaatio. Siinä nähdään ihminen yhtä aikaa yhteisöllisenä ja vapautta kaipaavana olentona, sosiaalisena ja persoonallisena. Ihmisen kasvu keskeinen tavoite on kehittyminen sosiaalista oikeudenmukaisuutta kohti eli vapautuminen kaikesta taloudellisesta, poliittisesta, kulttuurisesta ja uskonnollisesta tukahduttamisesta.

Kehittyäkseen kohti tuota tavoitetta ihmisen on tiedostettava vuorovaikutus itsensä, historian ja kulttuurin välillä ja oltava dialogissa muiden ihmisten kanssa. Vain reflektoidulla paikallisia ja ajallisia olosuhteitaan sekä omaa horisonttiaan hän voi puuttua historialliseen prosessiinsa yhdistämällä tuon reflektion toimintaan kommunikaatiossa muiden kanssa. Persoonaa luo ja rakentaa itseään nimenomaan toiminnassa. Toimintaan taas sisältyy eettinen ulottuvuus, sitoutuminen, joka integroi ihmisen persoonallisen elämän. (Kurki 2000, 29 - 30.)

5.2 Kulttuuri ja kulttuurinen demokratia

Kurjen (2000; 2010) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen lähtökohta on käsitys kulttuurista. Innostamisen teoreetikkojen (Ander-Egg 1992, Ventosa 1993) näkemysten mukaan kulttuurilla on kolme erilaista määritelmää. Ensimmäinen niistä on käsitys kulttuurista tietoihin ja taiteelliseen luovuuteen perustuvana valistuneena opiskeluna, joka heijastaa harvoille sivistyneille avautuvaa hienostunutta maailmaa. Toisen määritelmän mukaan kulttuuri on ajattelun, tekemisen ja elämisen tyyli ja tapa johon sopeudutaan tiedostamatta sosialisatioprosessin kautta. Kulttuuri on sosiaalista kulttuuriperinnettä ja kansan elämäntavan kokonaisuus, joka on muodostunut historian saatossa. (Kurki 2000, 54 - 55.)

Kolmas kulttuurin määritelmä on sosiokulttuuriselle innostamiselle merkityksellisin. Siinä kulttuuri nähdään yksilön ja yhteisön kohtalon luomisena, jonka oleellisia elementtejä ovat osallistuminen, toiminta ja inhimillinen aktiviteetti. Määritelmään kuuluu myös sopeutuminen perittyyn kulttuuriin, mutta ihmisten rooli tulevan kulttuurin rakentamisessa korostuu. Kulttuuri on uusien maailmassa olemisen muotojen luomista ja jokaiselle kuuluva tietoinen valinta. (Kurki 2000, 56)

Myös sosiokulttuuriseen innostamiseen olennaisesti kuuluva kulttuurisen demokratian käsite rakentuu viimeksi kuvailulle kulttuurin määritelmälle. 70-luvun lopulla Euroopassa omaksutun kulttuurisen demokratian idean edellytys oli kulttuurinen demokratisaatio, jolla ”eliitin” kulttuurista tietoa ja tuotteita levitettiin kaikkien kansanosien ulottuville. (Kurki 2000, 58.)

Kun kuilua eri kansanosien kulttuurintuntemuksen välillä oli kavennettu, alettiin nähdä myös kulttuurisen monimuotoisuuden ja alkuperäiskulttuurien merkitys. Jokaisen ihmisen mahdollisuudet oman elämäntapansa luojana ja aktiivisena osallistujana yhteisönsä kehittämiseen tunnustettiin ja niitä ryhdyttiin tukemaan. Tukeminen tapahtui tukemalla itsenäisiä kulttuurisia liikkeitä, vapaata kulttuurista ilmaisua ja yhdistysmuotoista elämää. Kulttuurisen demokratian saavuttamista voi kuvata yhdellä sanalla osallistumisena. Nykyään monet puhuvat kulttuurisesta kehityksestä, joka sisältää sekä kulttuurisen demokratisaation että kulttuurisen demokratian käsitteet. (Kurki 2000, 58 - 59.)

5.3 Innostamisen rakennepuut

Kurki (2010, 189 - 190) kirjoittaa sosiokulttuurisen innostamisen tehtävästä ja rakennepuista professori Jean-Claude Gillet'n teorian mukaan. Gillet jakaa innostamisen kokonaisuuden kolmeen elementtiin ja jokaisen innostamisen tilanteen seitsemään rakennepuuhun. Innostamisen kolme tehtäväaluetta ovat tuotantotehtävä, välittäjänä tai helpottajana toimimisen tehtävä ja valaistumisen militantti tehtävä. Tuotantotehtävä tarkoittaa sitä projektia ja rationaalista toimintaa, jota innostamisessa toteutetaan. Välittäjänä ja helpottajana toimimisen tehtävä liittyy innostajan rooliin fasilitaattorina, joka suunnittelee ja organisoii ryhmän toimintaa, auttaa luomaan sosiaalisia suhteita ja välittää johtajuutta ja vallan jakamista. Valaistumisen militantilla tehtävällä taas tarkoitetaan osallistujien tunteiden selkeyttämistä, heidän puheensa vapauttamista ja tavoitteiden asettamista. Siinä suuntaudutaan ryhmän tiedostamattomiin prosesseihin, asenteisiin ja motivaatioon ja korostetaan innostamisen ideologista näkökulmaa.

Innostamisen kaksi ensimmäistä rakennepuuta ovat Kurjen (2010, 190 - 192) mukaan tekeminen ja osallistuja. Kaikki osallistujat tuottavat ja tekevät yhdessä. Kolmas rakennepuu on aika, jona tavoitteet saavutetaan. Aidossa innostamisessa yhteisön jäsenten pitäisi suuntautua yhdessä luovaan ja vuorovaikutukselliseen prosessiin. Neljänneksi innostaminen tapahtuu aina jossain instituutiossa, jonka säästösten ja ohjeiden mukaan toimitaan, mutta jossa innostamisen avulla pyritään uusien yhteisöllisten suhteiden rakentamiseen.

Viides innostamisen rakennepuu on Kurjen (2010, 190 - 192) mukaan sekä ryhmän sisällä, että sen ulkopuolelle rakentuva sosiaalinen suhde. Vankilassa sosiaalisia suhteita määrittää selkeä järjestys ja kontrolli, mutta innostamisen suuntana pitäisi olla yhteisöllisyys ja sosiaalistuminen yhteiskunnan kulttuuriin. Strategia kuudentena rakennepuuna tarkoittaa keinojen sopeuttamista tavoitteiden saavuttamiseen. Innostamisen kohdalla strateginen suunnittelu ei perustu passiivisuuteen, vaan muutoksen mahdollisuuteen. Seitsemäs rakennepuu on filosofia, joka on vankilassa hyvin erilainen, kuin sosiokulttuurisessa innostamisessa. Kun vankilassa suuntaudutaan olemas-

sa olevan säilyttämiseen sellaisena, kuin se on, innostamisen filosofia sisältää luomisen ulottuvuuden, joka perustuu tietoon paremmasta.

6 Tutkimuksen toteutus

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja näkökulmat

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millainen kokemus vankilateatterin tekeminen oli siihen osallistuneille vangeille. Haluan erityisesti kartoittaa, millaisia valmiuksia he kokevat saaneensa siitä sosiaaliseen kuntoutumiseensa. Valitsin tutkimukseni näkökulmaksi sosiaalisen kuntoutumisen, sillä tulevana sosiaalialan ammattilaisena se on minulle luonteva lähestymistapa. Lisäksi termi löytyy Taittuu ry:n vankilateatteriprojektin kuvauksesta (www.taittuu.fi/vankilateatteritoiminta).

Sosiaalinen kuntoutuminen voidaan nähdä yhtenä neljästä kuntoutumisen lajeista, joista muut ovat lääkinnällinen, kasvatuksellinen ja ammatillinen kuntoutus. Toinen tapa määritellä sosiaalinen kuntoutus on pitää sitä kuntoutuksen kattokäsitteenä, jonka osatekijöitä muut kuntoutuksen lajit ovat. (Vilkkumaa 2004, 28)

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään poistamaan sosiaalisen toimintakyvyn heikkenemisen aiheuttamia esteitä ja turvaamaan sen säilyminen sekä lisäämään asiakkaan mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen elämään. (Savukoski ja Kauramäki 2004, 123 - 124). Kuntoutuksen tarpeeseen liittyy usein sosiaalista syrjäyttämistä ja syrjään vetäytymistä, joihin sosiaalinen kuntoutus voi vastata pyrkimällä katkaistamaan syrjäytymiskiirteen että etsimään uusia väyliä paremmalle elämälle. (Vilkkumaa 2004, 36).

Valitsin tutkimukseni toiseksi näkökulmaksi sosiokulttuurisen innostamisen, sillä näin sen tapana yhdistää taiteellinen ja sosiaalinen toiminta muutoksen aikaansaamiseksi niin yksilön kuin yhteisön tasolla. Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalipedagogiikan metodologis-filosofinen sovellusmuoto, jonka tavoitteena on herättää ihmisten tietoisuutta, edistää sosiaalista kommunikaatiota ja organisoida toimintaa ja tekemistä. Innostamisen ytimessä on ajatus ihmisen herkistymisen ja itsetoteutuksen prosessin elähdyttämisestä. (Kurki 2010.)

6.1.1 Tutkimuksen termeistä

Tämän tutkimuksen raportoinnissa viitataan haastateltaviini ja muihin heidän kanssaan samoissa vankilateatteriprojekteissa mukana olleisiin osallistujina, osanottajina, esiintyjinä, ryhmän jäsenenä tai ryhmäläisinä. Valitsin tietoisesti olla viittaamatta heihin vankeina, sillä heitä haastatellessani kukaan heistä ei enää kärsinyt vankeusrangaistusta. En myöskään halunnut kirjoittaa entisistä vangeista, sillä vanki-sanalla on negatiivinen leima, jota kenenkään ei mielestäni pitäisi joutua kantamaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen, jos edes sen aikana.

Kaikki haastateltavat, samoin kuin muut heidän kanssaan samoihin teatteriprojektiin osallistuneet ovat naisia, mutta en myöskään halunnut viitata heihin nimenomaan naisina. Naisuus on varmasti voinut vaikuttaa heidän kokemuksiinsa projektin aikana, mutta minulla ei ole vertailumateriaalia siitä, miten heidän kokemuksensa eroavat vankilateatteriprojekteihin osallistuneiden miesten kokemuksista. Avaan luvussa Kuntouttava toiminta vankiloissa (ks. s. 18) naisvankien erityisiä ongelmia ja marginaaliasemaa, mutta muuten koen sukupuolineutraaliuden nimissä tarpeettomaksi korostaa heidän sukupuoltaan tekstissäni.

6.2 Tutkimuskysymysten muovautuminen

Alkaessani laatimaan opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä, minulle oli jo muodostunut melko selkeä ennakkokäsitys vankilateatterista ja sen vaikutuksista. Olin keskustellut Taittuu ry:n toimijoiden kanssa, lukenut yhdistyksen kotisivuja ja tiedotteita teatterituotannoista sekä seurannut median raportointia pilottihankkeen ensimmäisestä tuotannoista. Kävin myös katsomassa Taittuu ry:n pilottihankkeen ensimmäisen produktion ensi-iltaesityksen. Esityksen jälkeen ohjaaja, esiintyjät sekä vankilan ja Rikosseuraamuslaitoksen edustajat pitivät vaikuttavat puheenvuorot esityksen tekemisestä ja seuraamisesta.

Näiden tietolähteiden ja kokemusten pohjalta tutkimukseni esioletukseksi muodostui, että vankilateatterin tekemiseen osallistuminen antaa vangeille valmiuksia omaehtoiseen sosiaaliseen kuntoutumiseen vahvistamalla heidän itseluottamustaan sekä opettamalla ryhmätyötaitoja ja vastuun ottamista ryhmätoiminnassa. En silti asetta-

nut tätä esioletusta tutkimukseni hypoteesiksi, sillä, kuten Eskola ja Suoranta (2001, 19 - 20), laadullisessa tutkimuksessa on suotavaa, ettei tutkijalla ole lukkoon lyötyjä ennakko-olettamuksia tutkimuksen tuloksista, jotka rajaisivat tutkimuksellisia toimenpiteitä. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että havaintomme ovat aina latautuneet aikaisemmillä kokemuksillamme. Mikäli tutkija tiedostaa ennakko-oletuksensa ja ottaa ne huomioon tutkimuksensa esioletuksina, hänellä on mahdollisuus oppia ja yllättyä tutkimuksensa kuluessa. (Mts. 19 - 20.)

Tutkimukseni esioletuksen pohjalta muodostin seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaisia ovat vankien omat kokemukset vankilateatteritoiminnasta? Millaisia valmiuksia he ovat kokeneet saaneensa siitä siviilielämää varten?
2. Sysääkö vankilateatteritoiminta liikkeelle omaehtoista sosiaalista kuntoutumista ja mistä syistä niin käy tai ei käy?
3. Kuinka vankilateatteritoiminnan koetut vaikutukset käyvät yksiin perinteisten rikosseuraamusalan kuntoutusmuotojen päämäärien kanssa?

Kolmas tutkimuskysymys muotoutui tutkimusprosessin aikana uuteen muotoon:

3. Onko vankilateatteri sosiokulttuurista innostamista ja miksi se on tai ei ole sitä?

Tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen edetessä on kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillinen piirre (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 160). Kolmannen tutkimuskysymyksen muovautuminen johtui siitä, että syventyessäni tutkimusaiheeseeni enemmän opin lisää vankilassa tehtävästä kuntouttavasta työstä ja rikosseuraamusalan tavoitteista ja arvoista. Alkuperäisestä kysymyksenasettelustani paistaa tahaton epäily siitä, että vankilateatterin ja muiden kuntoutusmuotojen tavoitteet saattaisivat olla ristiriidassa keskenään tai että vankilateatterilla voitaisiin saada vahingossa aikaan haitallisia tuloksia. Sellainen oletus on hieman lapsellinen sikäli, että vankilateatteriprojektin toteuttamiseen on saatu lupa Rikosseuraamuslaitokselta ja sen vaikuttavuudesta on jo saatu näyttöä, joten sen tavoitteet ovat varmasti linjassa muun vankilassa tehtävän kuntouttavan työn kanssa.

Kankeasti muotoillun kolmannen tutkimuskysymyksen takana oleva ajatus kirkastui tutkimusprosessin edetessä. Vielä hämärän peitossa ollessaan se pyöri vankilateatterin sopivuudessa ja vaikutuksissa koko vankilan kulttuuriin, yhteisöön ja toimintaan. Samalla kun toiseksi näkökulmakseni vahvistui sosiokulttuurinen innostaminen, huomasin pohtivani paljon sitä, millaisia mahdollisuuksia innostamisella on vankilaympäristössä ja voiko vankilateatteri olla sosiokulttuurista innostamista tai ainakin sen alkua. Sosiokulttuuriseksi innostamiseksi määritellyllä toiminnalla on paljon erityisiä vaatimuksia, ja toisaalta se on mallina hyvin abstrakti ja voi käsittää monenlaisia toimintaa (Kurki 2000, 64 - 66).

6.3 Tutkimuksen menetelmät

Toteutin tutkimukseni laadullisena tutkimuksena, sillä laadullinen tutkimus soveltuu parhaiten tiedon hankkimiseen tutkimuskohteesta kokonaisvaltaisesti, luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa niin, että tutkittavien oma ääni pääsee esille (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Halusin nimenomaan haastatella vankilateatteriprojektissa mukana olleita kasvokkain kuullakseni heidän kertovan omin sanoin kokemuksestaan ja niille antamistaan merkityksistä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositetaan ihmistä tiedon keruun välineenä, pyritään aineistolähtöisellä analyysillä paljastamaan odottamattomia seikkoja ja käsitellään tutkittavia tapauksia ainutlaatuisina (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Tämä lähtökohta sopi mielestäni parhaiten tutkimukselleni ja sen tavoitteille.

Lisäksi käytössäni oli pelkästään tarkoituksenmukaisesti valittu kohdejoukko satunnaisotoksen sijaan, mikä on laadulliselle tutkimukselle tyypillistä (Hirsjärvi ym. 2007, 160). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tieteellisyyden kriteerinä onkin laatu ja käsitteellistämisen kattavuus eikä niinkään määrä. Tutkijan tehtävänä on siinä sijoittaa tutkimuskohde yhteiskunnalliseen ympäristöönsä ja antaa siitä historiallisesti yksityiskohtainen ja tarkka kuva. (Eskola & Suoranta 2001, 18.)

6.3.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyöni pääaineistona ovat vankilateatteriin osallistuneiden omat kokemukset vankilateatteritoiminnasta. Keräsin aineiston puolistrukturoiduilla teemahaastat-

teluilla. Haastattelun valitseminen tutkimusstrategiaksi johtui siitä, että vankilateatteri on Suomessa vähän kartoitettu ja tuntematon alue ja halusin korostaa ihmistä tutkimustilanteen subjektina, joka voi luoda merkityksiä ja tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti (Hirsjärvi ym. 2007, 201).

Teemahaastattelu on avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun välimuoto. Se vastaa hyvin monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia (Hirsjärvi ym. 2007, 203). Teemahaastattelu pohjautuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin vuonna 1956 julkaisemaan kirjaan *The Focused Interview*. Kirjassa he kuvaavat teemahaastattelun ominaispiirteisiin kuuluvan sen, että haastateltavien tiedetään kokeneen tietyn tilanteen. Tutkijan on pitänyt selvittää alustavasti tutkittavan ilmiön tärkeitä osia ja kokonaisuutta ja niiden analyysin pohjalta päätyä tiettyihin oletuksiin tilanteen määäävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille. Haastattelurungon hän kehittää analyysinsä perusteella ja lopuksi suuntaa haastattelun tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin analysoimistaan tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.)

6.3.2 Asiantuntijahaastattelu

Teemahaastattelujen toteuttamisen lisäksi päätin haastatella myös ohjaaja Hannele Martikaista saadakseni tutkimukseeni asiantuntijanäkökulmaa. Vankilateatteritoiminta on Suomessa uutta ja sitä ei ole lainkaan tutkittu, mutta Martikaisella on sen toteuttamisesta luultavasti vahvin kokemus- ja teoria-asiantuntijuus. Asiantuntijahaastatteluita käytetään ilmiökuvausten analyysissä silloin, kun halutaan kerätä tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista sen tuntijalta, joka on ollut prosessissa todistajana ja osallisena ja joka on vain harvoin korvattavissa (Alastalo & Åkerman 2010, 374 - 375).

Sain Martikaiselta arvokkaita näkökulmia jo tutkimusprosessin alkuvaiheessa hahmotellessani tutkimuksen teoriataustaa. En kuitenkaan halunnut haastatella häntä ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja, jottei hänen näkemyksensä prosessien kulusta ohjaisi liikaa huomioitani haastatteluja tehdessäni. Martikaiselle esittämäni kysymykset koskivat pääosin hänen omaa rooliaan projektin suunnittelussa, ohjaamisessa ja ryhmän johtamisessa. Lisäksi pyysin häntä kertomaan Taittuu ry:n perustamisen taustoista, hänen suhteestaan soveltavaan teatteriin ja sosiokulttuuriseen innostamiseen sekä omista tavoitteistaan, onnistumisistaan ja haasteistaan projektissa. Käytin

Martikaiselta saamiani tietoja täydentämään niin opinnäytetyöni teoriapohjaa kuin aineiston analyysia.

6.3.3 Haastatteluteemat

Tutkimukseni haastatteluteemat muotoutuivat niin, että listasin tutkimuskysymyksiä ja esioletuksen taustalla olevia keskeisiä käsitteitä ja täydensin listaa tutkimussuunnitelmaani kokoamalla käsitteillä. Luokittelin, yhdistelin ja erittelin noita käsitteitä eri tavoin löytääkseni sopivat ja mahdollisimman kaiken kattavat teemat ja alateemat. Tein siis Mertonin, Fiskin ja Kendallin *The Focused Interview (1956)* -kirjan mallin mukaisesti analyysin tutkittavan ilmiön tärkeistä osista päätyen tiettyihin oleuksiin tilanteen määräävien piirteiden seurauksista siinä mukana olleille (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47).

Listamiani käsitteitä oli paljon ja niiden järjestely teemoiksi ja alateemoiksi oli haastavaa, sillä ne kaikki liittyivät toisiinsa tavalla tai toisella. Sosiaalisen kuntoutumisen käsitteestä oli helppo johtaa monia teemoja, kuten sosiaaliset taidot, ryhmässä toimiminen, itsetunto, vastuuntunto ja osallisuus. Samat teemat liittyvät läheisesti myös sosiokulttuuriseen innostamiseen, jossa osallisuus ja yhteiskunnallisen osallistuminen painottuvat. Sosiaaliin taitoihin ja ryhmässä toimimiseen taas liittyvät vuorovaikutus, itseilmaisu, käsitys muista ja itsestä, läheiset ihmissuhteet ja suhde auktoriteetteihin. Lisäksi halusin haastatteluissa kerätä tietoa teatterin ja draaman tekemisen ja niiden kautta oppimisen kokemuksista.

Valitsin pää- ja alateemoiksi seuraavat:

Teatterin tekeminen

näytelmän teemat

rooli

teatteriprojektin kautta opitut taidot

onnistumisen kokemukset

Sosiaaliset taidot ja ryhmässä toimiminen

vuorovaikutus

itseilmaisu

käsitys muista

käsitys itsestä

läheiset ihmissuhteet

suhde auktoriteetteihin

Osallisuus

asema yhteiskunnassa

Itselleni haastattelun avuksi tekemässäni teema- ja kysymyslistassa (ks. liite) olin jäsennellyt teemoja kokonaisuuksiksi, jossa ne olivat hieman eri järjestyksessä, kuin yllä. Järjestys on laadittu sen mukaan, mikä tuntui minusta luontevimmalta järjestykseltä käsitellä haastattelutilanteessa. Teema-alueiden alle kirjoittamani tarkentavat kysymykset laadin itselleni tueksi melko tarkoin sanamuodoin, jotta muistaisin jännittävässä haastattelutilanteessa kysyä avoimia kysymyksiä suljettujen sijaan. Avoimilla kysymyksillä pyrin siihen, että teema-alueet pysyisivät tarpeeksi väljinä ja että myös tutkittavilla olisi mahdollisuus tarkentaa niitä siten, että ilmiön moninainen rikkaus paljastuisi mahdollisimman hyvin (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2000, 66 - 67).

Laadin haastattelurungon niin, että pyysin haastateltavia kertomaan aluksi kokemuksestaan teatteriprojektissa ikään kuin aristoteelisen draaman rakenteella; mitä tapahtui alussa, keskikohdassa ja lopussa (Halonen 2001, 207). Ajattelin, että tällaisen lähestymistavan kautta haastattelu lähtee luontevasti käyntiin. Haastateltavat voivat ensin kertoa siitä, mitä he ajattelivat lähtiessään mukaan projektiin, millainen kokemus se ylipäättään oli onnistumisineen ja haasteineen ja miltä tuntui sen lopussa. Sen jälkeen siirryin kysymään tarkemmin haastatteluteemoista ja prosessin kautta opituista asioista.

6.3.4 Haastateltavien valinta

Tutkimukseni kolme haastateltavaa valikoituvat minun ja ohjaaja Hannele Martikaisen käymien keskustelujen perusteella. Ensin ajattelin haastatella maaliskuussa 2013 esitetyn Lasaruksen esiintyjä, mutta haastatteluluvan saaminen ja haastattelujen toteuttaminen vankilassa olisi ollut monimutkaista tutkimusaikatauluuni nähden. Lisäksi tulimme Martikaisen kanssa lopulta siihen tulokseen, että on hedelmällisempää haastatella heitä, joiden osallistumisesta teatteriprojektiin on jo kulunut aikaa. He ovat mahdollisesti ehtineet käsitellä prosessia ja sen vaikutuksia syvällisemmin ja pystyvät tarkastelemaan myös sitä, miten ovat käyttäneet oppimiaan taitoja siviilielämässä.

Koska Hannele Martikainen tunsi kaikki ohjaamiinsa vankilateatteriprojekteihin osallistuneet, hän pystyi suosittelemaan haastateltavikseni mahdollisimman erilaisista taustoista olevia erilaisia persoonia, jolloin erilaisia kokemuksia ja näkökulmia tulisi aineistossa esiin monipuolisesti. Haastateltavien valikoitumiseen vaikutti myös se, keiden Punahilkassa ja Kuningas Learissa mukana olleiden yhteystiedot Martikaisella oli tiedossa ja hankittavissa. Hän otti haastateltaviin ensin yhteyttä, kertoi tutkimuksestani ja pyysi lupaa antaa heidän yhteystietonsa minulle, minkä jälkeen minä otin yhteyttä haastateltaviin haastatteluajankohdan sopimiseksi.

6.4 Haastattelujen toteutus

Haastattelujen onnistumisen edesauttamiseksi ja haastatteluteemojen toimivuuden testaamiseksi on syytä tehdä koehaastatteluja ennen varsinaisiin haastatteluihin ryhtymistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Ennen haastattelujen toteuttamista testasin haastattelukysymyksiä kahdella tuttavallani, jotka eläytyivät haastateltavikseni. Sain heiltä joitain vinkkejä käsitteiden ja kysymysten selkeämpään ilmaisuun. Olin myös varautunut ennen haastatteluja siihen, että oma hahmotukseni tutkimastani ilmiöstä ja sen myötä tapa, jolla siitä puhun, saattaa poiketa haastateltavieni näkökulmasta ja kommunikaatiotyylisestä (ks. Hirsjärvi ym. 2007, 53). Nämä seikat on otettava huomioon haastattelua suunniteltaessa, sillä haastattelu on kaksisuuntainen vuorovaikutustilanne ja haastateltavien kykyjen ja ajatuskulkujen tulisi päästä siinä oikeuksiinsa (Mts., 53).

Toteutin tutkimushaastatteluita kaksi kesäkuun 2013 alussa ja kolmannen syyskuun 2013 alussa. Pitkä aikaväli haastattelujen välissä johtui siitä, että haastateltavia oli vaikea löytää ja yhteystietojen kanssa oli sekaannuksia. Myös sopivan haastattelujankohdan löytäminen kolmannelle haastattelulle vei aikaa. Toteutin haastattelut haastateltavien kotona, joihin he minut ystävällisesti kutsuivat. Haastattelut kestivät tunnista reiluun kahteen tuntiin. Haastattelujen aikana tein itselleni joitain muistiinpanoja haastattelutilanteesta, sen tunnelmasta sekä muista seikoista, jotka saattoivat vaikuttaa siihen, miten haastateltavat suhtautuivat tilanteeseen ja miten he vastasivat kysymyksiin. Heti kunkin haastattelun jälkeen tein tarkempia muistiinpanoja tilanteista, niiden aikana heränneistä tunteista ja siitä, kuinka koin haastattelutilanteen sujuneen. Tilanteisiin vaikutti ainakin se, että haastattelijana minun oli motivoitava haastateltavaa ja ylläpitämään hänen motivaatiotaan (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43).

6.5 Aineiston analysointi

Haastateltuani kaikkia tutkittavia kuuntelin haastattelut läpi ja purin aineiston tekeillä siitä tarkat muistiinpanot. Sanatarkka aineiston litterointi ei tutkimukseni tehtävän ja tutkimusotteen vuoksi ollut mielestäni välttämätöntä tai edes tarkoituksenmukaista (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2000, 139). Loppujen lopuksi osa muistiinpanoistani oli melko sanatarkkaa litterointia. Muutoin poimin aineistosta muistiinpanoihini teema-alueisiin liittyviä sanomia sekä muita siitä ilmeneviä, mielenkiintoisesti tutkittavien kokemuksia avaavia seikkoja.

Seuraavaksi luokittelin kirjalliseen muotoon muunnetun aineistoni siitä ilmenneiden teema-alueiden mukaan, tiivistin ja järjestin sen kronologiseen järjestykseen. Aineiston järjestely aikajärjestykseen ikään kuin haastateltavien yhteiseksi kertomukseksi vankilateatteriprojektista auttoi löytämään yhteyksiä aineiston eri luokkien ja tutkittavien kokemusten välillä. Vaikka jokainen haastateltu oli kokenut vankilateatteriprojektin omalla tavallaan ja he olivat osallistuneet myös eri tuotantoihin, he kertoivat kokemuksistaan hyvin yhdenmukaista tarinaa, josta draaman kaari oli helposti havaittavissa. Pääosa tutkimukseni analyysissä oli kuitenkin niiden teemojen löytäminen ja tulkitseminen, jotka liittyivät haastatteluteemoihini.

Tapaa, jolla analysoin aineistoani, kutsutaan teemoitteluksi. Siinä tarkastellaan aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173). Tässä tutkimuksessa tärkeimmät teemat korostuivat aineistosta selkeästi. Ne poikkesivat hiukan tutkimukseni haastatteluteemoista, mikä antoi herkullista pohdittavaa aineiston tulkintaa varten. Pohtiessani aineistoni kattavuutta tulokset puhuivat mielestäni sen puolesta, että tätä tutkimusta varten aineistoa oli tarpeeksi. Eskolan ja Suorannan (2001, 62) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolle ei ole olemassa mekaanisia sääntöjä, sillä aineistosta kertomisen sijaan siinä on tärkeää rakentaa aineistosta käsin teoreettisesti kestäviä näkökulmia.

7 Tutkimustulokset

Haastattelemieni entisten vankien kokemukset vankilateatterista olivat kaiken kaikkiaan positiivisia ja antoisia. Heidän kertomistaan ilmeni rohkeuden ja itsevarmuuden kasvaminen sen seurauksena, että he jaksoivat tehdä projektin eteen pitkäjänteisesti töitä ja saivat aikaan hienon esityksen. He olivat ylpeitä siitä, että saivat ja pystyivät kantamaan vastuuta projektista sekä uskalsivat nousta lavalle esiintymään täydelle salille. Haastateltavat kokivat voimakkaita onnistumisen tunteita harjoitusprosessin aikana opittuaan jotain, mihin eivät olisi koskaan kuvitelleet pystyvänsä. He saivat näyttää niin perheilleen, kuin yhteiskunnalleen, että kykenevät myös onnistumisiin elämässään. Hyvä ryhmähenki ja ryhmässä tekemisen ilo oli kaikille haastatelluille mieleen jäänyt kokemus ja he solmivat pysyviä ystävyysuhteita muiden ryhmäläisten kanssa.

Haastateltavat kokivat ryhmätyötaitojensa ja sosiaalisten taitojensa kasvaneen teatteriprojektin myötä. Onnistumisen ja uskaltamisen kokemukset antoivat heille rohkeutta kokeilla uusia asioita vankilasta vapauduttuaan.

Vankilateatterikokemuksen muistot ja kokemus siitä, että on muutakin, kuin rikollinen, helpottivat siviiliin palaamista heikentämällä sosiaalisen stigman aiheuttamaa häpeää. Näin ollen he saivat vankilateatterista valmiuksia omaehtoiseen sosiaaliseen kuntoutumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen.

Vankilateatterin innostava luonne näkyy siinä, että ainakin osa siihen osallistuneista

koki syvän muutoksen todellisuudessaan ja löysi itsestään siihen mennessä tuntemattomia ominaisuuksia ja mahdollisuuksia. Kaikki haastattelemani ihmiset myös oppivat uusia asioita ja kehittivät itsessään sellaisia kykyjä, jotka ovat hyödyllisiä tulevaisuudessa. (Vrt. Kurki 2010, 183.) Myös ohjaaja Hannele näki itsellään innostajan roolin vankilateatteriprosessissa. Hänen mukaansa erityisissä ympäristöissä työskentelevän ohjaajan tärkeimpiä ominaisuuksia ovat oma innostus ja intohimo korkeaan taiteellisesti tahtoon sekä pedagoginen tavoitteellisuus innostamaan ihmisiä oppimaan ja kehittymään. Myös Kurki (2010, 200) määrittelee innostajan tärkeimmäksi ominaisuudeksi sen, että on itse innostunut, minkä lisäksi hänen rooliinsa kuuluu kasvattajana, katalysaattorina ja dynamisoijana toimiminen. Vaikka vankilateatteritoiminnan voidaan nähdä käyvän sosiokulttuurisen innostamisen rakennepuilla ja toteuttavan sen tavoitetta, teatteriesityksen valmistelemisen prosessiin ei kuulu sosiokulttuuriselle innostamiselle tyypillistä todellisuuden kartoitusta ja analysointia yhdessä kaikkien yhteisön jäsenten kanssa. Sosiokulttuurisen innostamisen toiminta on tyypillisesti koko yhteisön ja sen toiminnan sisäänsä sulkevaa. Toiminnan alussa kuuluu luoda perusrhmä, joka suunnittelee toiminnan rakenteen ja johon kuuluu edustajia kaikista vankilassa toimivista ryhmistä. (Kurki 2010, 193 – 194.) Vankilan kehittäminen vaatisikin paljon poliittista päätöksentekoa sekä rohkeutta ja mielikuvitusta (Kurki 2010, 168)

7.1 Aineiston sisällöstä

Haastattelemani kolme ihmistä osallistuivat jompaankumpaan Vanajan vankilan Vanajan osastolla toteutettuun vankilateatteriprojektiin, joista ensimmäinen oli vuonna 2009 ensi-iltansa saanut *Punahilkka ja susien maailma* ja jälkimmäinen 2011 esitetty *Kuningas Lear – Veljeni Kuningas*. *Punahilkan* harjoitteluprosessi kesti kahdeksan kuukautta ja *Kuningas Learin* neljä kuukautta. Molemmissa tuotannoissa oli mukana kahdeksan naisvankia sekä ammattilaistyöryhmä, johon kuului ohjaaja, koreografi, puvustaja ja *Kuningas Learissa* myös muusikko.

Vaikka haastateltavat olivat kokeneet eri projektit ja siten eri ryhmäprosessit ja esitykset, heidän kertomuksissaan ja kokemuksissaan oli huomattavaa yhtäläisyyttä. Seuraavassa olen kuvannut heidän kokemuksiaan tarinamuotoisesti,

vankilateatterituotantojen prosessimaisuutta ilmentäen. Lainaukset ovat suoria litterointeja, joista olen jättänyt pois lähinnä toistoja ja ylimääräisiä, lauseen sisältöön vaikuttamattomia sanoja.

7.2 Mukaan puoliväkisin, mutten katunut

Kaikkien haastateltavien kohdalla lähteminen mukaan vankilateatteriprojektiin ei ollut itsestäänselvyys, vaan vaati enemmän tai vähemmän rohkaisua joko vankilan työntekijöiden tai vankitovereiden taholta. Varsinkin ensimmäisen tuotannon kohdalla odotukset teatteriprojektin luonteesta olivat varsin erilaiset, kuin mitä todellisuus lopulta osoitti.

Mä ajattelin, että tää nyt on ihan joku tällanen et tää nyt menee tässä ja tarkoitus oli että esiinnyttäin siinä mejän ruokalassa ja et ehkä maksimissaan sillai Ojoisilta tulee sit miesvangit kattomaan. Ja sitten kun se loppupelissä olikin että ollaan Hämeenlinnan kaupunginteatterissa siellä vanhalla päänäyttämöllä, ja sit siellä on niinku oikeusministeristä vankilanjohdajia yleisössä. Niin se olikin vähän paisu se homma. - - Tottakai se anto niinku siihen koko ajan enemmän semmosta halua tehdä ja näyttää, kun se vaan isoni ja isoni se tavote. Et mejän on pakko näyttää että hei - - Ku kaikki oli vähän silleen et nyt ne karkaa sieltä jostain.

Projektit lähtivät käyntiin ohjaaja Hannele Martikaisen pitämällä alkuinfolla. Martikainen kertoo tilaisuuden tarkoituksen olleen, että jokainen potentiaalinen osallistuja saa toiminnasta mahdollisimman realistisen mielikuvan, ja tietää mihin sitoutuu, mikäli lähtee mukaan. Se, että ohjaaja on itse kertomassa projektista alkuinfossa, oli hänestä tärkeää, jotta mahdolliset osallistujat näkevät, millainen persoona hän on millaisella otteella hän toimii. Mahdollisimman realististen odotusten luominen vähentää turhia keskeyttämisii. Mukaan lähteminen on kuitenkin jokaisen oma valinta, ja se, millaisia ihmisiä mukaan lähtee, vaikuttaa ryhmän toimintaan. Esimerkiksi jos jollain osallistujalla on vaikea elämäntilanne, se voi Martikaisen mukaan häiritä ryhmän toimintaa. Toisaalta, jos ryhmäprosessi lähtee toimimaan, se toimii hänen kokemustensa mukaan samalla tavalla millaisessa ryhmäkokoontamisessa tahansa.

Projekteihin mukaan lähteneet naiset olivat eri-ikäisiä ja eri taustoista. Osa tunsi toisensa paremmin, osaa taas ei ollenkaan. Ennakkoluuloja toisia osallistujilla kohtaan oli kaikilla haastateltavilla enemmän tai vähemmän. Osa haastateltavista kuvaili olleensa nuoria poukkoilijoita, mieliharmin aiheuttajia ja vahvoja persoonia. Ohjaaja Martikaisen mielestä ensimmäisissä kokoontumisissa oli tärkeää tehdä pelisäännöt selviksi, jotta ryhmätyöskentelyyn syntyisi turvallinen ja luottavainen ilmapiiri.

Säännöt oli ihan selkeet alusta asti, Hannele saneli ja lateli että kenellekään ei naureta, ketään ei pudotella, täällä ei mulkoilla ketään silleen silmiä pyörittelemällä. - - Täällä saa olla justiin niinku on, kukaan ei siitä ala kuiskutteleen ja naureskeleen siellä taustalla. Ja sen kun niinku sitte usko ja ties, että se on niin, niin siihen uskalti lähtee ihan eri lailla.

Tiukasti noudatettavat pelisäännöt mahdollistavat Martikaisen mukaan osallistujien tasavertaisuuden ja estävät sen, että joku tulisi ryhmään mukaan ajatuksenaan käyttää valtaa ja pyörittää omaa show'ta. Kun säännöt käydään läpi tarkkaan ja ensimmäisen kokoontumisen jälkeen on vielä mahdollisuus jättäytyä pois, ei projektiin osallistu ihmisiä, joille siitä ei tule olemaan hyötyä.

Ryhmäprosessi, jossa kaikki olivat samanarvoisia, antoi osallistujille mahdollisuuden olla paljaana vankilarooleistaan ja rakentaa näytelmän rooleja puhtaalta pöydältä. Ohjaajan lähtökohta oli se, että osallistujien ei tarvinnut kertoa itsestään mitään, mutta halutessaan he saivat kertoa. Näin prosessin aikana voitiin Martikaisen mielestä purkaa vankilassa vallitsevia valtarakenteita ja jännitteitä.

7.3 Ihmiset, nyt tehdään töitä

Haastateltaville oli jäänyt erityisesti mieleen projektien alkuvaihe, kun he alkoivat tutustumaan näytelmätekstiin ja muokkaamaan siitä omannäköistään käsikirjoitusta. Alkuperäisiä näytelmiä käytettiin siis vain pohjateksteinä. Ohjaaja Martikainen kertoi tämän olleen teknisesti haastavin vaihe, joka vaati niin ryhmältä kuin ohjaajalta paljon periksi antamattomuutta, luottamusta ja uskoa siihen, että käsikirjoitus valmistuu ja siitä tulee hyvä.

Haastavuudestaan huolimatta osallistujille oli jäänyt käsikirjoitusvaiheesta hauskoja muistoja. Villejä ja luovia ideoita lenteli ja ”ohjaajan piti alkaa suitsimaan” ja lopulta ”karsimaan ja sievistelemään” tekstiä. Martikainen toi esille myös sen, että vain huumorilla pääsee itseä koskevien rankkojen ja häpeällisten ja pelkojen ja asioiden väliin. Itselle nauraminen ja se, että toiset nauravat mukana ilman pilkkaa on ainoa keino käsitellä niitä. Kuningas Learissa heidän piti kääntää Shakespearin teksti omalle puhekielelleen.

*Se oli itseasiassa tosi hauskoja ne käännöshetket. Hirveen erilaisia persoonia kumminkin kun kaikki oltiin ja vähän eri puolilta Suomee -
- Oli ihan hyvä sekotus et siitä tuli ihan hauska siitä tarinasta.*

Jo käsikirjoitusvaiheessa ryhmä sai vastuuta työn etenemisestä. Ohjaaja saattoi antaa heille puoli tuntia aikaa kirjoittaa näytelmätekstiä eteenpäin keskenään.

Että kyl se aikailla vaati sitä, että nyt pitää yhdessä tehdä se. Että nyt hei meillä on niin ja niin paljon aikaa ja että saahan vielä kaikki sovussa - - Mut kyllä se siitä vaan lutviutu ilman isompia tappeluita sitte.

Juuri ryhmässä toimiminen ja yhteinen vastuun kantaminen, keskinäinen kannustus ja avunanto olivat kaikille haastatelluille vahvasti mieleen jäänyt kokemus teatteri-projektista. Jokainen ryhmäläinen sai vastuualueen kannettavakseen ja ryhmä luotti siihen, että jokainen hoitaa vastuunsa onnistuneesti ja on aina paikalla harjoituksissa aikataulun mukaan.

Mutta siinä ehkä itse kullekin kasvoi sitten se semmonen vastuun kantaminen. Että oishan siinä nyt ihan helppo ollu sanoa että emmä jaks enää, mut sit se ois koko tarina kaatunu, se ois pitänyt kirjottaa kokonaan uusiks ja se olis menny kaikkien osalta sit, että sitä ei voinu oikein itsekkäästi silleen ajatella. Että varmaan siinä ois helpoin vaihtoehto ollu sanoa etten jaks, emmää kerkee, mutta sitten - - siinä ois kaikki muut jääny pulaan toisin sanoen, että muilta menny hieno kokemus sitten ohi.

Jos ei ittesä, niin sitte niinku muitten ja Hannelen takia. Kun siitä ryhmästä tuli semmonen, että pysty luottamaan.

Yksi haastatelluista mainitsi sitoutumisen ja vastuun kantamisen haastavina tekijöinä teatteriprojektissa. Toinen taas näki roolinsa ryhmässä koossa pitäjänä ja patistajana. Ryhmäläisten välinen luottamus ja ystävyys kasvoivat sitä mukaa, kun he tutustuivat toisiinsa ja yhteinen projekti eteni.

Sit kun oppi tuntemaan niin tota. Kyllä se niinkun hyvään suuntaan, parempaan suuntaan muuttu. Ja sit se että oli niinku yhteinen tuol-lanen asia, minkä eteen tehtiin kaikki duunia, niin oltiin sit siinä muutenkin, muutaku harjoituksissa, tekemisissä enemmänkin.

Kaikki meni tosi hienosti ja meillä oli tosi hyvä porukkahenki.

Kun valmista käsikirjoitusta päästiin harjoittelemaan, projekti muuttui yhä intensiivisemmäksi. Kaikki haastateltavat mainitsivat erityisen haastavaksi sen, että harjoitukset veivät paljon aikaa ja energiaa ja harjoitustahti tiivistyi koko ajan ensi-iltaa lähesyttäessä. Kaikki osallistujat olivat päivät koulussa tai töissä, jonka jälkeen oli jaksettava usean tunnin teatteriharjoitukset ja vielä harjoitella omaa rooliaan itsekseen.

Töitä, töitä, töitä tehtiin, hiki päässä. Se oli hyvä.

Teki mieli noin miljoona kertaa päivässä heittää hanskat tiskiin, että se oli rankkaa.

Kyl siinä sit joka kerta kun sinne oli väsyneenä vääntäytyny ja oli taistellu sen homman läpi, niin kyllä sitä tunsu, että olis voittanut jotta.

Vaikka projekti oli rankka ja ohjaaja Hannele Martikainen vaati ryhmältä korkeatasoisia tuloksia, antoivat haastateltavat hänelle paljon kiitosta jäämäkkydestä ja reiludesta. Hänen toimeliaisuudestaan ja inhimillisyydestään jäi kaikille lämpimät muistot. Tiukoista vaatimuksista huolimatta häntä oli helppo lähestyä ja ilmaista hänelle mielipiteitä. Hän suhtautui ryhmäläisiin ihmisinä, ei vankeina.

Hyvin kaitsi meitä hyvin, ei todella oltu helppo lauma.

Ei korostanu omaa auktoriteettiaan. Oli just tarpeeks jämäkkä, eikä sitä halunnu lähtee ihan tosissaan kokeilemaan. Siks oli hauska tehdä töitä.

Kaksi kolmesta haastateltavasta toi erityisen mieleen painuneena hetkenä sen, kun he muistivat repliikkinsä ensimmäistä kertaa ulkoa.

No ehkä eka juttu, kun replat on menny oikein ekan kerran harjoituksissa, niin oli aika hyvä fiilis. Että jes, mä onnistuin tässä.

Aika helposti sitä oppi kuitenkin ne repliikit ja muut, mut - - Välillä mä en itte niinku älynny jotain ja se ei vaan mee ja siinä raivostuttaa itteni et vitsit miksen mä osaa tätä. Se että niinku toistoo toistoo toistoo sata kertaa sanotaan se uudestaan – ei se menny hyvin vielä, uudestaan, noni kerran vielä.

Näytelmän opettelu siis vaati ryhmäläisiltä paljon oppimista ja muistamista. Ohjaaja viilasi roolisuorituksia periksi antamattomasti ja vaati paljon toistoja. Se aiheutti monelle turhautumista, mutta Hannele Martikaisen mukaan sinnikkäällä harjoittelun tarkoituksena oli opettaa osallistujille, että asioita oppii, kun niitä harjoittelee. Niin on myös ihmisten kanssa toimimisen suhteen. Harjoittelun ansiosta voi myös oppia, että elämässä kaikki ei tule valmiina pöytään. Punahilkka –produktiossa ryhmä sai tietää näytelmän loppuratkaisun vasta harjoittelun loppuvaiheessa.

Hannele sanoi, että keskeneräisyyttä täytyy elämässä sietää. Että asiat ei oo valmiita koskaan, eikä kaikkea voi saada aina heti. Teidän täytyy vaan odottaa.

7.4 Kieltämättä siitä tuli tosi hyvä

Ensi-illan lähestyessä ryhmä pääsi harjoittelemaan esitystään teatterin lavalla. Erään haastateltavan mukaan jo lavalle meneminen ja katsomon näkeminen oli heille mykistävä kokemus. Sekin tuntui osallistujista uskomattomalta, että ihmiset tosiaan maksoivat siitä, että tulivat katsomaan heidän esitystään. Ensi-illassa täydessä katsomossa istui myös silmäätekeviä ja korkean tason päättäjiä. Martikaisen mukaan tässä kokemuksessa piilee vankilateatterin voima: osallistujat saavat lavalla konkreettisen todistuksen prosessista ja omasta kehityksestään. He ovat lavalla hetken ajan näyttelijöitä, eivätkä vankeja.

Siinä kasvo tietynlainen itseluottamus, se oli kuitenkin huikee juttu.

Siinä tuli semmonen tunne, että mahtavaa, me tehtiin tää ja uskallettiin ja kaikki meni ihan hyvin.

En osannu oottaa mitään noin huikeeta. Mun taustalla selvin päin saada noin huikee fiilis, se on ihan uutta. Niinkun tais olla suurimmalle osalle meidän porukasta, että tollaset fiilikset voi saada selvin päin.

Haastateltavat kuvailivat tunnelmia ensiesityksen päättyessä onnen ja ylpeyden sekaiseksi hurmioksi. He saivat paljon kiitosta yleisöltä ja heidän perheenjäseniään ja ystäviään oli seuraamassa onnistunutta esitystä.

Se oli niinku ihan älytön tunne siinä. Mä olin silleen, et ei vitsi tää on niin hienoo, et mä en unoha tätä ikinä. Sinällään et ees pysty niinku siihen, että seisoo siellä yli 200 ihmisen eessä - - Niin siitä tuli semmonen et vitsi mä pystyn oikeesti ihan mihin vaan.

Ne vaan on niitä once in a lifetime-hetkiä. Ja se tunnen niinku kun esirippu laskee, se on jotakin ihan huikeeta - - maallikon sanat loppuu kesken.

Se, että ihmiset sitten niinkun kehu ja kiitteli - - se oli niinku toisaalta outoa, kun en koskaan ollut osannut kehuja vastaan enkä mitään kiitosta - - eikä niitä ollut juuri tullutkaan, ei ollu niinku tekemisilläni ansainnu... Mut nyt oli.

Etenkin ensimmäinen vankilateatteriproduktio, Punahilkka, keräsi Hämeenlinnan kaupunginteatterin katsomon täyteen sekä runsaasti mediahuomiota. Vanajan osastolla järjestettiin siitä lehdistötilaisuus ja matkalla ensi-illasta kotiin esiintyjät näkivät itsestään jutun Kymppiuutisissa. Vankilateatteri onnistui näin myös ”tuomaan terveisiä reunalta keskiöön” ja tekemään yhteiskunnan syrjäytetyimpien ääntä kuuluvaksi (Vrt. Bardy 2007, 29).

Kaikkien viikonlopun aikana esitettyjen näytösten oltua ohi vankilalla pidettiin purkutilaisuus, johon osallistuivat esiintyjien lisäksi ohjaaja ja osastonjohtaja. Prosessin loputtua haastateltavat kertoivat olon olevan tyhjä ja haikea, mutta toisaalta tyytyväinen. Päivät täyttänyt prosessi oli onnistuneesti ohi, mutta siinä mukana olleet ihmiset olivat vielä mukana arkipäivässä jakamassa hyviä muistoja. Myös osa vankilan henkilökunnasta oli ollut mukana avustamassa projektissa ja vangit olivat siksi heidän

kanssaan enemmän tekemisissä, kuin aiemmin. Haastateltavien mukaan yhteistyö teatteriprosessissa muutti suhtautumista henkilökuntaan paremmaksi. Vaikka ryhmäläisillä oli erityisiä vastuita, ei heitä pidetty erityisasemassa. Suhteet henkilökuntaan kuitenkin lähentyivät ja perinteinen vastakkainasettelu laimeni, mitä haastateltavat pitivät hyvin positiivisena asiana.

Ja sit oli enemmän sitä ihminen ihmiselle. - - Kyllä se sitä helpotti, muutti ja se on ollu tosi hyvä.

7.5 Että on musta muuhunkin

Haastatellessani vankilateatteriprojektiin osallistuneita minua kiinnosti erityisesti, mitä he kokivat saaneensa siitä mukaan siviilielämään. Kaikki heistä ilmaisivat, että heidän rohkeutensa ja itsevarmuutensa oli kasvanut huomattavasti. He olivat saaneet vahvoja onnistumisen tunteita siitä, mitä olivat saaneet aikaan, ja että olivat uskaltaneet esiintyä lavalla suuren yleisön ja tärkeiden ihmisten edessä.

Myös ohjaaja Martikainen kertoo huomanneensa, että lavalla olemisen kautta osallistujien rajoittunut kuva omasta itsestään sai uusia näkökulmia. He tulivat nähdyiksi ja näkivät itsensä erilaisen peilin kautta, mihin olivat tottuneet. Hetkeksi aikaa lavalla rikoksen tekijän sosiaalinen status vaihtui esiintyjän sosiaalisesti statukseksi, mikä oli haastattelemilleni ihmisille selvästi tärkeä ja voimaannuttava kokemus.

Emmä välttämättä enää mee ihan sinne seinän viereen - - että itseluottamusta sai kyllä.

Paljon sieltä on voinu hakea vahvuuksia ja itsevarmuutta sellaisissa tilanteissa, kun tuntuu, ettei osaa.

En mä varmaan olis kehannu tai uskaltanu mihinkään aiemmin, mä olisin aatellu koko aika että ei musta oo mihinkään, emmä osaa. Mutku tossa oli se, että kun kertaalleen näytti sen, että osaa, niin sen jälkeen vadittiinkin niinku sitä osamista. Että sen jälkeen ei voinut enää paeta siihen, että kun en mä nyt osaa. - - Oli näyttö siitä, että osaa ja pystyy ja kykenee.

Kaikkien haastateltavien vastauksista saattoi kuulla ylpeyttä siitä, että olivat jaksaneet tehdä projektin eteen paljon töitä, kantaneet vastuuta ja saaneet lopulta aikaan

jotain hienoa. He olivat myös näyttäneet niin läheisilleen kuin koko yhteiskunnalle pystyvänsä muuhunkin, kuin hankaluuksien aiheuttamiseen.

Sain näyttää perheenjäsenille, että osaan tehdä jotain järkeväkin, eikä aina vaan sekoilla tuolla kerta toisensa jälkeen. Että on niinku musta muuhunkin.

Ihmisenä se, että musta nyt ehkä sittenkin on asioihin, uusiinkin asioihin. Että vaikka nyt luulikin jo, että on taantunu. Että jos ihminen oikeesti haluaa, niin kyllä se motivoi vähän.

Hyvin tärkeäksi kokemukseksi kaikkien haastateltavien vastauksissa nousi ryhmähenkilö ja sen merkitys. Ryhmässä tekemisen ilo, luottamus, yhteisen tavoitteen eteen työskentelyn palkitsevuus ja vastuun kantamisen oppiminen tuli moneen kertaan esiin haastattelujen aikana. Osallistujat oppivat myös kyseenalaistamaan ennakkoluulojaan ihmisiä kohtaan ja solmivat pitkäkestoisia ystävyysuhteita muiden ryhmäläisten kanssa.

Toi oli kyllä hirveen tärkeä harjoitus - - että tietää, että onnistuu siinä ryhmässäkin. Niin ei enää niinku kammoksu sitä ajatusta niin paljon etteikö pystyis siinä ryhmässäkin toimimaan. Koska niitä taitoja ei oo kyllä ollu aiemmin varmaan kauheesti meillä kennelläkään.

Et tommonen ryhmätyöskentely on itseasiassa hauskaa. Mäki oon aina ollu vähän semmonen itekseni puurtaja. Mut et sieltä voi tosiaan saada ihan tosi hyvii, pitkäaikasii ystävyysuhteita.

Positiiviset kokemukset ryhmätoiminnasta lisäsivät haastateltavien mielestä myös heidän sosiaalisia taitojaan. Toisille heistä se on tarkoittanut jämäkkyuden ja osallistumisen lisääntymistä, toisille joustavuuden ja avoimuuden lisääntymistä.

Varmaan osaan huomioida toiset vähän paremmin nyt sen ryhmätyöskentelyn jäljiltä.

Kyl mä varmaan arempi oisin. Varmaan se kotiinpaluukin ois ollu vähän kovempi juttu. - - Mä oon aiemmin noita tommosii - - vastuutehtävii karttanu, koska mulla on ollu semmonen käsitys ettei niistä saa mitään muuta palkaksi kun ihmisten kiukun.

Kaksi kolmesta haastatellusta kertoi kokevansa, että heillä olisi vankilasta vapauduttuaan leima otsassa, jopa niin vahva, että he tunsivat olevansa pilalla ihmisinä. Teatteriprojektista ammennettu rohkeus kuitenkin auttoi heitä siviilissä pitämään päänsä pystyssä, lähtemään ulos ihmisten joukkoon ja kokeilemaan uusia asioita luottamus- tehtävistä korkeakoulupääsykokeisiin.

Sitte ku sä oot ollu jonkun aikaa tuol jossain laitoksessa ja tuut pois ja tuntuu, ettet uskalla mennä ees ovesta ulos. Mut et kyl se niinku siinä mielessä varmasti rohkas tää teatterikokemus siinäki, että ei se niin kamalaa sit loppujen lopuks ollutkaan. Et ei siel nyt kukaan ensimmäiseks sillai tajua sitä, et ei mulla nyt kuitenkaan lue leimaa eessä eikä takana.

Sosiaaliset taidot on varmaan kehittyny, vaikka se nyt aina ailahtelee laidasta laitaan. Mutta se, että niinku ylipäätään uskaltaa tustua uusiin ihmisiin ja lähtee kokeilemaan kaikkia eri asioita, selasia joista ajatteli ennen ”noi on tollasia normaali-ihmisten juttuja, vitsit mä en tollasia ikinä tee”.

Ohjaaja Martikainen kertoi puhuneensa osallistujille harjoitteluprosessin aikana häpeästä, joka hänen mukaansa liittyy etenkin naisilla kehollisuuteen. Teatterin lavalla ollaan totaalisesti esillä ja ilmaistaan tunteita omalla keholla, mikä voi olla hyvin suuri haaste monelle. Martikainen teetti ryhmällä paljon fyysisiä harjoitteita lavajännityksestä eroon pääsemiseksi ja kehotti heitä tutkimaan kokemaansa kehollista häpeää ja sen alkuperää. Hänen mukaansa kaikki osallistujat pääsivät prosessin aikana eroon tuosta häpeästä.

Haastateltavat kertoivatkin konkreettisten liikeilmaisuuksiin ja äänenkäyttöön liittyvien neuvojen jääneen heille mieleen. Kaksi kolmesta haastateltavasta korosti sitä, että muista vankilassa käymistään kursseista he eivät muista juuri mitään, mutta vankilateatterin kautta opitut käytännön taidot ovat jääneet mieleen.

Ja sellasta mitä ihminen tarvii niinku kantapään kautta tai semmosta että sen ite kokee ja ymmärtää asiat. Että siinä on vielä varaa tehdä väärin ja punnita niitä asioita väärin ja käyttää niitä väärin.

Oli ihan paras suuttumuksenhallintakurssi. Et ei voinu suuttua vaikka se ohjaaja sano viiskyt että ”tee uuestaan, ei menny hyvin”. Hirveesti teki mieli kävellä ulos muttei voinu ja suuttua.

Kaikki haastateltavat kertoivat teatteriproduktiosta todella ikimuistoisena ja paljon antaneena kokemuksena. He pitivät edelleen yhteyttä muihin osallistujiin ja toivoivat, että vankilateatteritoiminta jatkuisi ja leviäisi.

Oikeestaan olin aika varma siitä, että tästä ei nyt enää mitään tule, minä olen ihan niinkun pilalla, että mitä mä nyt enää voin tehdä. - - Niin sitten kun tossa kun onnistu noissa projekteissa ja näin, niin tuli tosi semmonen olo, että perkele, että niinku mähän voin tehdä ihan mitä vaan.

8 Pohdinta

8.1 Opinnäytetyön prosessista

Vankilateatteri oli opinnäytetyön aiheeksi melko haastava, sillä sitä oltu tutkittu Suomessa vielä lainkaan aiemmin. Minusta oli kuitenkin myös innostavaa, että pystyin valitsemaan näkökulmani aiheeseen vapaasti ja aloittamaan aiheen tutkimisen tavallaan yksinkertaisesta ja käytännöllisestä näkökulmasta, osallistujien kokemuksista. Monessa kohtaa opinnäytetyöprosessia minulla oli teoria-aineistosta runsauden pulaa, kun mielenkiintoisia näkökulmia ilmaantui alinomaa lisää. Sain myös ohjaajiltani ja Taittuu ry:n toimijoilta paljon vinkkejä ja näkökulmia, joista minun oli rajattava työhöni olennaisimmin kuuluvat. Toivon, että opinnäytetyöstäni ja sitä varten keräämästäni tietopohjasta on apua muille aiheen tutkimisesta kiinnostuneille.

Teoriapohjan kirjoittaminen ja aineiston analysoiminen kulkivat opinnäytetyöprosessissani pitkälti rinnakkain senkin vuoksi, että kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen kului pari kuukautta, ennen kuin pystyin toteuttamaan kolmannen haastattelun. Tämä oli kuitenkin hedelmällistä tutkimustulosten pohdiskelun kannalta ja mahdollisti hyvin teorian ja aineiston vuoropuhelun. Olen tyytyväinen siihen, että opin opinnäytetyöprosessini aikana paljon uutta ja käsitykseni vankilateatterista laajeni ja muuttui prosessin aikana. Tästä kertoo se, että aineistoa analysoidessani toivoin, että olisin painottanut haastattelukysymyksissä hiukan eri asioita ja asetellut kysymykset eri tavalla, kuin olin tehnyt. Esimerkiksi tunnetaidoista, ryhmäprosessista ja median mielenkiinnon vaikutuksista olisi ollut hyvä kysellä enemmän.

Monissa metodioppaissa korostetaan sitä, että hyvän haastattelun tekemiseen tarvitaan taitoa ja kokemusta, joista kumpaakaan ei itselläni liiemmin ollut. Kompensoidakseni parhaani mukaan niiden puutetta valmistauduin huolellisesti haastattelutilanteisiin ja mietin ennalta, kuinka luoda luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri. Mielestäni onnistuin siinä hyvin ja kaikista haastattelutilanteista jäi hyvä mieli. Haastattelu oli haastavuudestaan huolimatta toimiva menetelmävalinta opinnäytetyöni aineiston keräämiseen, sillä sen kautta tutkittavien oma ääni pääsi todella esille ja aineistosta tuli avartava ja jopa yllätyksellinen.

Suurimpia yllätyksiä itselleni vankilateatterin vaikutuksista oli se, kuinka suuri merkitys kovalla työllä ja harjoittelulla oli osallistujien kokemuksissa ja muistoissa projektista. Oikeastaan vasta haastateltuani ohjaajaa ymmärsin oppimiskokemusten ja oppimisessa onnistumisen merkityksen projekteissa. Haastateltavat olivat toki kertoneet erityisesti mieleen jääneinä kokemuksina niistä hetkistä, kun he oppivat ulkoa jotain, mitä eivät olisi koskaan uskoneet oppivansa. Jäin pohtimaan sitä, miten harjoittelusta ja loputtomalta tuntuvasta toistosta oli saatu niin innostavaa.

Tärkeä rooli innostavuudessa oli tietenkin ryhmähengellä ja siitä kumpuavalla vastuuntunnolla. Osallistujat elivät yhdessä turhautumisten yli, halusivat näyttää kykenevänsä ja pysyvänsä mukana, jotta kokemus ei menisi toisilta osallistujilta pieleen. Ryhmähenki pysyi koko projektin ajan hyvänä ja kannusti ryhmän jäseniä yrittämään parhaansa. Sillä, että ohjaaja piiskasi ryhmäläisiä laadukkaisiin suorituksiin ja piti tuotannon taiteellista rimaa korkealla, oli myös merkityksensä lopputuloksen kannalta. Osallistujat saivat todella tehdä vaikutuksen yleisöön ja olla ylpeitä suorituksestaan.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Vankilateatteri oli mielestäni aiheena hyvin mielenkiintoinen ja tunsin useasti itseni onnekaaksi, että sain tehdä siitä opinnäytetyön. Mietin kuitenkin monta kertaa tutkimusta tehdessäni, suhtaudunko aiheeseen tarpeeksi kriittisesti, vain olenko sinisilmäinen intoilija, joka uskoo löytäneensä vankilakuntoutuksen viisasten kiven. Neutraalius on haastattelijan tärkeimpiä ominaisuuksia ja hänen on tärkeää pitää oma roolinsa haastattelutilanteessa mahdollisimman pienenä (Ruusuvoori & Tiittula 2005,

44). Pyrinkin haastattelutilanteissa kiinnittämään huomiota neutraaliin suhtautumiseen, vaikka haastateltavien suhtautuminen aiheeseen oli selvä: he halusivat olla mukana tutkimuksessani, jotta vankilateatteritoimintaa saataisiin jatkettua. Haastattelun käytön haasteisiin kuuluu, että haastattelut voivat sisältää virhelähteitä johtuen niin haastattelijasta kuin haastateltavasta. Voi esimerkiksi olla, että haastateltavalla on taipumus antaa kysymyksiin sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 35.)

Haastateltavien mahdollinen ajatus siitä, että opinnäytetyöni tarkoitus on edistää vankilateatteritoimintaa, saattoi vaikuttaa heidän vastauksiinsa ja he saattoivat vastata joihinkin kysymyksiini se mukaan, mitä olettivat minun haluavan kuulla. Toisaalta he toivat useaan otteeseen haastattelujen aikana esille vankilateatterin todella olleen heille merkityksellinen ja vaikuttava asia, ja tutkijana haluan luottaa heidän kertomansa vilpittömyyteen.

Toinen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttava seikka oli se, että sain haastateltaviin yhteyden ohjaaja Hannele Martikaisen kautta. Pohdin prosessin aikana, kuinka tutkimustuloksiin olisi saattanut vaikuttaa se, jos minulla olisi ollut mahdollisuus haastatella teatteriprojektien osallistuneista satunnaisesti valittuja henkilöitä, joiden nykyistä liikkeistä ohjaaja ei enää tietäisi mitään. Joka tapauksessa haastateltavien löytäminen oli kohtalaisen haastavaa ja olen tyytyväinen, että sain kerättyä aineistoa kolmen haastattelun verran.

Tutkimuksen eettisiin vaatimuksiin kuuluu, että tutkittaville on annettava riittävästi informaatiota tutkimuksen tavoitteesta ja luonteesta sekä korostettava vastaamisen vapaaehtoisuutta (Eskola & Suoranta 2001, 56). Sopiessamme haastattelujen ajankohdista puhelimitse selostin haastateltaville tarkkaan tutkimukseni tavoitteen, minikä tyyppisiä kysymyksiä tulen haastattelussa esittämään ja kuinka pitkään haastattelu todennäköisesti tulee kestämään. Kerroin myös, että vaikka osa kysymyksistä voi tuntua hyvin henkilökohtaisilta, haastateltava saa vastata kysymyksiini juuri niissä määrin, mikä hänestä tuntuu mielekkäältä.

Luottamuksellisuus ja anonymiteetti tietojen käsittelyssä takaavat tutkimuksen pysyvän eettisesti kestäväällä pohjalla (Eskola & Suoranta 2001, 56). Ennen varsinaisen haastattelun alkua allekirjoitimme haastateltavien kanssa tutkimus- ja salassapitosopimuksen, jolla haastateltava antoi minulle luvan haastatella itseään ja käyttää haastattelua tutkimusaineistoa. Minä puolestani lupasin säilyttää haastateltavan anonymiteetin ja häivyttää tutkimusraporttini tekstistä kaiken tiedon, josta hänet voisi tunnistaa. Lisäksi lupasin, että haastattelutallenne pysyy vain minun hallussani ja hävitän haastatteluaineiston opinnäytetyön valmistumisen ja julkaisemisen jälkeen. Haastatteluja tehtäessä on tärkeää, että haastateltava voi luottaa annettuja tietoja käsiteltävän luottamuksellisesti (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43).

8.3 Vankilateatteritoiminnan edistämisestä ja jatkotutkimusaiheista

Toivon, että opinnäytetyöstäni on apua Taittuu ry:lle heidän pilottihankkeessaan ja sen vaikuttavuuden todentamisessa. Pitkäkestoista seurantatutkimusta vankilateatterin kuntouttavasta vaikutuksesta odoteltaessa tästä opinnäytetyöstä ilmenevät tulokset saavat puhua sen puolesta, että vankilateatteri kannattaa. Toivottavasti myös sosiokulttuurisen innostamisen näkökulma auttaa vankilateatterin sovellusmallin kehittämisessä eteenpäin.

Mielestäni oivallinen jatkotutkimusaihe voisikin olla vankilateatterin vaikutus koko vankilan ilmapiiriin. Henkilökunnan ja muiden vankien suhtautuminen teatteritoimintaan ja siihen osallistuviin vankeihin voisi valaista lisää sosiokulttuurisen innostamisen merkitystä vankiloissa. Lisäksi jatkossa voisi tutkia, kuinka vankilateatteriprojektien osallistujat valikoituvat mukaan osallistujiksi ja mikä merkitys valikoitumisen syillä on heidän kokemuksiinsa projektista. Näytelmätekstien ja niiden teemojen analysointi avaisi taas toisenlaista näkökulmaa taidelähtöisen toiminnan vaikutuksiin ja mekanismeihin. Kun vankilateatteritoiminta on tulevaisuudessa toivottavasti levinnyt kaikkiiin Suomen vankiloihin ja sen uutuudenviehätys on himmennyt, aihetta voi taas tutkia toisenlaisista lähtökohdista.

9 Lähteet

- Ahokas, M. 2010. Ryhmät ja niiden väliset suhteet. Teoksessa Arjen sosiaalipsykologiaa. Toim. E. Suoninen, A-M. Pirttilä-Backman, A.R. Lahikainen & M. Ahokas. Helsinki: WSOYPro, 185-242.
- Alastalo, M. & Åkerman, M. 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen. Tampere: Vastapaino, 372-392.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Baim, C. 2007. Drama in Prisons. Teoksessa Interactive and Improvisational Drama. Toim. A. Blatner, D. J. Wiener. iUniverse: Lincoln. 205-215
- Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Taide keskellä elämää. Toim. M. Bardy, R. Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen. Nykytaiteen museo Kiasman julkaisu 106/2007. Helsinki: Like, 21-33.
- Boal, A. 1976. De förtrycktas teater (Teatro do oprimido). Södertälje: Gidlunds.
- Granfelt, R. 2007. Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa. Rikosseuraamusviraston julkaisu 2/2007
- Granfelt, R. 2010. Vankila auttamistyön ympäristönä? Teoksessa Sosiaalityön arvot ja etiikka. Toim. A. Pehkonen & M. Väänänen-Fomin. Jyväskylä: PS-kustannus, 215-231.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. p. Tampere: Vastapaino.
- Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Jyväskylä: PS-kustannus
- Halonen, P. 2001. Dramaturgian mustavalkoiset vaihtoehdot: aristoteelinen ja ei-aristoteelinen. Teoksessa Katarsis. Draama, teatteri ja kasvatus. Toim. P. Korhonen & A-L. Østern. Jyväskylä: Atena, 207-220
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Inspiring Change: Final Project Report of the Evaluation Team. 2011. Ladattavissa osoitteessa
- <http://artsevidence.org.uk/evaluations/inspiring-change-final-project-report-evaluation-t/>
- Karsikas, V. 2006. Kuntoutus vankeinhoidossa ja vankien kuntoutuminen. Kuntoutus 2, 8-21.

Korhonen, P. 2007. Osallistava teatteri – omien ajatusten vakoilua. Teoksessa Taide keskellä elämää. Toim. M. Bardy, R. Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen. Nykyaikaisen museon julkaisu 106/2007. Helsinki: Like, 111-113.

Kuntoutusportti. N.d. Viitattu 13.11.2013.

http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/tarkennettu_haku/?action=viewventure&docid=3047,

tutkimustietokanta, haun tulos, hanke, vankiloiden kuntouttava teatteritoiminta (2012-2014).

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Kurki, L. 2010. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Teoksessa Muurien sisällä: sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Toim. L. Kurki, M. Kurki-Suutarinen ja K. Taruvuori. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 133-212.

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Acta Poenologica 1/2007. Helsinki: Tietosanoma.

McGuire, J. 2003. What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus, oppikirja 1/2003.

Niemelä, J. 2002. Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautumisen. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Toim. P. Ruuskanen. Jyväskylä: PS-kustannus, 76-93.

Rikosseuraamuslaitos. 2013. <http://www.rikosseuraamus.fi>, Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 4.11.2013.

Rikosseuraamuslaitos. 2013. <http://www.rikosseuraamus.fi>, täytäntöönpano, toiminnot, kuntouttava toiminta – ohjelmatyö. Viitattu 4.11.2013.

Rikosseuraamuslaitos. 2013. <http://www.rikosseuraamus.fi>, täytäntöönpano, toiminnot, muu sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 4.11.2013.

Routarinne, S. 2007. Valta ja vuorovaikutus. Statusilmaisun perusteet. Keuruu: Tammi.

Rusanen, S. 2008. Osallistavan teatterin lajeista. Teoksessa Hyvä hankaus – teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. Toim. P. Korhonen & R. Airaksinen. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja nro 38. Helsinki: Draamatyö, 24-31.

Ruuskanen, P. 2002. Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Toim. P. Ruuskanen. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-27.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Toim. J. Ruusuvuori, L. Tiittula. Tampere: Vastapaino, 22-56.

- Sava, I. 1993. Taiteellinen oppimisprosessi. Teoksessa Taiteen perusopetuksen käsikirja. Toim. I. Porna, P. Väyrynen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Savukoski, M. & Kauramäki, P. 2004. Teoksessa Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Toim. V. Karjalainen ja I. Vilkkumaa. Helsinki: Stakes, sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 123-135.
- Shailor, J. 2011. Introduction. Teoksessa Performing New Lives. Toim. J. Shailor. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 17-32.
- Sulkunen, P. 1987. Johdatus sosiologiaan. Juva: WSOY
- Tammi-Moilanen, K. 2002. Naisvangit. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet. Toim. M. Salminen & K. Toivonen. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Helsinki: Tietosanoma.
- Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämänhallintaa vankilassa. Teoksessa Muurien sisällä: sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Toim. L. Kurki, M. Kurki-Suutarinen ja K. Taruvuori. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 59-130.
- Timonen, H. 2009. Omin sanoin: elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Ventola, M.-R. & Renlund, M. 2005. Käytäntöjä. Teoksessa Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Toim. M.-R. Ventola & M. Renlund. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit, 56-80.
- Vilén, M., Leppämäki, P., & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WSOY.
- Vilkkumaa, I. 2004. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.). 2004. Kuntoutus kanssamme: ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki: Stakes.
- Østern, A-L. 2001. Teatterin merkitys kautta aikojen lasten ja nuorten näkökulmasta. Teoksessa Katarsis. Draama, teatteri ja kasvatus. Toim. P. Korhonen & A-L. Jyväskylä: Atena, 15-45.

10 Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset

Aloitus, esittäytyminen

Nauhoituksen tarkoituksen, vaitiolovelvollisuuden ja haastattelun kulun selittäminen.

Näytelmän tekeminen

Kerro, miten päädyit mukaan näytelmäprojektiin.

Millaisia ennako-odotuksia sinulla oli näytelmäprosessin kulusta?

Millaisia onnistumisia koit näytelmän tekemisen aikana? Millaisia haasteita koit näytelmän tekemisen aikana?

Miltä sinusta tuntui ensi-illan jälkeen? Miltä sinusta tuntui, kun kaikki esitykset olivat ohi?

Mitkä olivat sinulle tärkeimpiä teemoja näytelmässä? (teema-termin avaaminen; mitä halusitte sanoa, tuoda julki näytelmällä)

Rooli

Kerro roolihenkilöstäsi näytelmässä. Millainen hän oli?

Millainen oli roolihenkilösi suhde toisiin näytelmän henkilöihin?

Millä tavalla roolihahmosi oli samanlainen kuin sinä? Millä tavalla roolihahmosi oli erilainen kuin sinä? Miten otit roolin haltuun?

Ryhmässä toimiminen ja vuorovaikutus

Millaista teatterin tekeminen ryhmässä oli sinulle?

Millä tavalla käsityksesi muista osallistujista muuttui prosessin aikana?

Millä tavalla suhtautumisesi vankilan henkilökuntaan muuttui prosessin aikana?

Millainen näytelmän ohjaaja mielestäsi oli?

Millä tavalla käsityksesi itsestäsi muuttui?

Millaisia uusia puolia löysit itsestäsi?

Mitä opit itsesi ilmaisemisesta?

Mitä opit vuorovaikutuksesta?

Paluu siviilielämään

Miten paluusi siviilielämään sujui?

Mitä näytelmän tekemisen kautta oppimiasi taitoja olet käyttänyt siviilielämässä?

Millä tavalla koet teatterin tekemisen muuttaneen sinua?

Millä tavalla erilainen olisit tänä päivänä, jollet olisi osallistunut teatterin tekemiseen?

Miten teatterin tekeminen muutti käsitystäsi asemastasi yhteiskunnassa ja yhteisössä? (esim. suhteessa viranomaisiin)

Miten tulet toimeen läheistesi kanssa nykyään?

Millä tavoin osallistut yhteiskunnalliseen toimintaan tänä päivänä?

Millaisena näet elämäsi vuoden päästä tästä päivästä?

Yhteenvetokysymys

Mikä oli sinulle kaikkein merkittävin kokemus vankilateatteria tehdessä?

Mitä muuta haluaisit kertoa aiheesta?

Liite 2: Vankilateatteria toteuttavia järjestöjä ja teatteriryhmiä:

Geese Theatre

<http://www.geese.co.uk/HTML/index.html>

Rehabilitation through the Arts

<http://www.rta-arts.org/>

Theatre Nemo

<http://www.theatrenemo.org/>

Safe Ground

<http://www.safeground.org.uk/>

Theatre of Witness

<http://www.theatrefwitness.org/>

The Prison Creative Arts Project

<https://www.lsa.umich.edu/pcap>

Tipp, Theatre to Promote Change

<http://www.tipp.org.uk/tipp/>